RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1906. Första Kammaren. N:o 42.

Tisdagen den 1 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Justerades protokollet för den 24 nästlidne månad.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Trolle* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående reglering af utgifterna under riksstatens tredje hufvudtitel; samt

2:o) angående godkännande af öfverenskommelse rörande ekonomisk uppgörelse mellan Sverige och Norge i anledning af unionens upplösning.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 96, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom samt till lag om ändrad lydelse af 22 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

n:o 104, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till anläggning af aflopps- och vattenledningar vid Trollhättan m. m.;

n:o 105, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af en tomt i Trollhättan till skolhusbyggnad;

n:o 106, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till Trollhättans kommun af vissa områden för utläggning af gator och allmänna platser i Trollhättan m. m.;

n:o 107, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ställande af viss kronoegendom under förvaltning af styrelsen för Trollhätte kanal och vattenverk;

n:o 108, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett till kronolägenheten Barnabro n:o 1 i Hallands län hörande område;

n:o 109, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående afstående af kronans rätt till den så kallade Fiddevången invid Falsterbo;

n:o 110, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa delar af kronoparken Österåker i Stockholms län;

n:o 111, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte af mark från Älfkarleby kungsgård i Uppsala län mot viss Söderfors bruks aktiebolag tillhörig jord;

n:o 112, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af förut till löningsjordar anslagna lotter under förra kungsladugården Ladugårdsgärdet i Östergötlands län;

n:o 113, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa till förra hospitalshemmanet $^{3}/_{4}$ mantal Växjö hospitalsgård i Kronobergs län hörande områden;

n:o 114, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af förra länsmansbostället Husby n:o 4 med därtill hörande lägenheten Mörtnekärret n:o 1 i Östergötlands län;

n:o 115, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett till kungsladugården Skälby i Kalmar län hörande område;

n:o 116, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af två till förra militiebostället $^{29}/_{48}$ mantal Stenkelösa n:is 1, 2, 3 och 6 i Malmöhus län hörande lägenheter;

n:o 117, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa delar af kungsladugården Åskloster n:o 1 i Hallands län; och

n:o 118, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af till förra häradsskrifvarbostället 1 mantal Östanbro n:o 3 och förra kronofogdebostället 1 mantal Östanbro n:o 4 i Västmanlands län hörande jordområden; äfvensom

sammansatta stats- och lagutskottets memorial n:o 9, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande n:o 4, öfver dels Kungl. Maj:ts proposition angående löneregleringen för lärare vid folkskolor m. m., dels ock nio med föranledande af propositionen väckta motioner.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 28 sistlidne april bordlagda utlåtanden n:is 12 och 95—97.

Vid föredragning af statsutskottets den 28 nästlidne månad bordlagda memorial n:o 98, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i en fråga rörande anslagen under riksstatens tionde hufvudtitel, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 28 sistlidne månad bordlagda utlåtanden n:is 99—103.

Vid föredragning af Kungl. Maj:ts nyss aflämnade nådiga propositioner:

1:o) angående reglering af utgifterna under riksstatens tredje hufvudtitel, samt

2:o) angående godkännande af öfverenskommelse rörande ekonomisk uppgörelse mellan Sverige och Norge i anledning af unionens upplösning,

blefvo dessa propositioner på begäran bordlagda.

Justerades två protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2,45 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Onsdagen den 2 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 25 nästlidne månad.

Herr statsrådet *Schotte* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående ökad bredd af svängbrospannen å järnvägsbron öfver Göta älf på statsbanan genom Bohuslän.

Upplästes följande ingifna läkareintyg:

Att ledamoten af Riksdagens Första Kammare herr landshöfding *Ch. E. v. Oelreich* bör, på grund af sjukdom, tills vidare undvika att deltaga i Riksdagens sammanträden, intygar

Stockholm den 1 maj 1906.

P. J. Wising.

Proposition ang. reglering af utgifterna under riksstatens tredje hufvudtitel.

Föredrogs å nyo Kungl. Maj:ts nästlidne dag bordlagda nådiga proposition till Riksdagen angående reglering af utgifterna under riksstatens tredje hufvudtitel.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Bland de aktstycken, som åtföljа 1905 års diplomatkommittés utlåtande, förekommer ett yttrande af Kungl. Maj:ts nuvarande minister i London, grefve Wrangel, rörande behandlingen af sändebudsposten i Bryssel och Haag, där man läser följande:

»Röster hafva höjts för indragningen af denna post, och särskildt erinrar jag mig, att eders excellens' företrädare för mig förklarat, att han ansåge densamma såsom fullkomligt obehöflig. Jag anser mig ej nog energiskt kunna protestera mot denna uppfattning.» Jag anser mig härmed nödsakad förklara, att något dylikt yttrande har jag icke fällt till grefve Wrangel.

I detta sammanhang och då regeringen ansett sig böra vid denna Riksdagens sena timme framlägga ett så vidt omfattande organisationsförslag samt icke nöjt sig med provisoriska åtgärder, anser jag mig böra uttala min glädje öfver att regeringen i detta förslag tagit afstånd från vissa reduktioner, som diplomat- och konsulatkommittén trott sig kunna föreslå. Ty dessa reduktioner skulle enligt min åsikt för oss vara till föga stor ekonomisk nytta, men jag tror, att de skulle vara ganska skadliga för Sveriges ställning och Sveriges värdighet utomlands.

Efter härmed slutad öfverläggning hänvisades den kungl. propositionen till statsutskottet; och skulle till utskottet jämväl öfverlämnas det i anledning af samma proposition inom kammaren nu afgifna yttrandet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts under gårdagen aflämnade nådiga proposition till Riksdagen angående godkännande af öfverenskommelse rörande ekonomisk uppgörelse mellan Sverige och Norge i anledning af unionens upplösning.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets sistlidne dag bordlagda utlåtanden n:is 104—118 äfvensom sammansatta stats- och lagutskottets samma dag bordlagda memorial, n:o 9.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 28 nästlidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 12, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjärde, femte, sjätte, sjunde, åttonde och nionde hufvudtitlarna gjorda framställningar om anslag för beredande af dyrtidstillägg för år 1906 åt en del tjänstemän och betjänte m. m.

Ang. dyrtidstillägg.

Punkten I.

I den af Kungl. Maj:t den 13 januari 1906 till Riksdagen aflåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof hade Kungl. Maj:t

föreslagit, att till beredande, i enlighet med de i statsrådsprotokollet öfver finansärenden för samma dag angifna grunder, af dyrtidstillägg för innevarande år åt en del tjänstemän och betjänte, å extra stat för år 1907 måtte anvisas såsom förslagsanslag under *Ang. dyrtidstillägg.* (Forts.)

andra	hufvudtiteln	(punkt 19)	kronor	12,500: —
tredje	»	(» 5)	»	3,500: —
fjärde	»	(» 36)	»	8,000: —
femte	»	(» 47)	»	16,000: —
sjätte	»	(» 56)	»	1,142,400: —
sjunde	»	(» 42)	»	30,000: —
åttonde	»	(» 161)	»	60,000: —
nionde	»	(» 68)	»	67,900: —

De grunder, efter hvilka dyrtidstilläggen för år 1906 borde utgå, skulle enligt förslaget blifva följande:

»1:o) Dyrtidstillägg utgår med 10 procent å kontant aflöning, dock icke i något fall med högre belopp än 300 kronor.

2:o) Från åtnjutande af dyrtidstillägg undantagas:

a) de tjänstemän och betjänte, i hvilkas aflöning ingå bostads- eller boställsförmåner in natura;

b) de tjänstemän, hvilkas aflöningsförmåner af statstjänst för innevarande år uppgå till högre belopp än 5,000 kronor;

c) de tjänstemän och betjänte, hvilkas sammanlagda inkomster af arbete, dyrtidstillägget oberäknadt, år 1905 af vederbörande taxeringsmyndigheter uppskattats till högre belopp än 5,000 kronor;

d) de tjänstemän och betjänte, hvilkas aflöningsförmåner vid 1901, 1902, 1903, 1904 eller 1905 årens riksdagar ny- eller omreglerats efter andra grunder än dem, som följts vid de äldre staternas fastställande.

Tjänstemän och betjänte vid postverkets distrikts- och lokalförvaltningar äro, utan hinder af hvad i 2:o) d) är föreskrifvet, berättigade till dyrtidstillägg efter i öfrigt stadgade grunder, dock att i fråga om nämnda tjänstemän och betjänte dyrtidstillägg tillkommer allenast dem, hvilkas aflöningsförmåner af statstjänst för innevarande år icke öfverstiga 3,000 kronor och hvilkas sammanlagda inkomster af arbete, dyrtidstillägget oberäknadt, år 1905 af vederbörande taxeringsmyndigheter icke uppskattats till högre belopp än 3,000 kronor.

3:o) Dyrtidstillägg må allenast tilläggas tjänstemän och betjänte, hvilkas aflöning blifvit af Konung och Riksdag till siffran bestämd eller eljest utgår efter af Riksdagen pröfvade grunder.

4:o) Dyrtidstillägg beräknas endast å aflöningsförmåner, hvilka utgå af statsmedel. Där aflöning bestrides dels af statsmedel, dels ock af andra medel, beräknas dyrtidstillägg endast å den del däraf, som utgår af statsmedel, dock att åt lärare och tjänstemän vid universiteten, i hvilkas aflöning ingå jämväl andra medel än statsmedel, dyrtidstillägg må beräknas å hela det belopp, hvartill aflöningen blifvit, på sätt i nästföregående moment sägs, bestämd att minst uppgå.

5:o) Dyrtidstillägg beräknas å följande slag af aflöningsförmåner:

lön;

tjänstgöringspenningar, däri inberäknadt häradsskrifvare tillkommande tillägg till deras fasta tjänstgöringspenningar;

kontant bostads- och inkvarteringsersättning;

Ang. dyrtidstillägg. (Forts.)

arfvode;
med lön likställdt lönetillägg; samt
dagaflöning vid flottan.

6:o) Dyrtidstillägg till den, som af statens medel åtnjuter lön eller arfvode för två eller flera befattningar, utgår endast för en af dessa, nämligen för den, som medför högsta aflöningen, eller, därest denna på mer än ett ställe är lika, för den af dem, till hvilken han först blifvit befordrad; samt

7:o) Dyrtidstillägget anses tillhöra lönen.»

I sammanhang med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet förehaft till behandling, utom annat, tre särskilda, inom Andra Kammaren väckta motioner, däruti hemställts

af herr *O. G. Erikson* i Öfre Odensvi (motionen n:o 95), att, för den händelse Riksdagen, med anledning af hvad Kungl. Maj:t äskade uti statsverkspropositionen, skulle bevilja dyrtidstillägg åt statens tjänstemän och betjänte, sådant dyrtidstillägg måtte beviljas äfven åt sådana tjänstemän och betjänte, som åtnjöte bostad in natura;

af herr *C. Lindhagen* m. fl. (motionen n:o 106), att Riksdagen i anledning af Kungl. Maj:ts proposition rörande dyrtidstilläggen måtte besluta att *dels* höja dyrtidstillägget för samtliga ordinarie vaktmästare vid statens ämbetsverk eller åtminstone för dem, som stode i den lägre lönegraden, från 10 till 20 procent af den kontanta aflöningen och *dels* medgifva dyrtidstillägg jämväl åt vaktmästare, i hvilkas aflöning inginge bostadsförmån in natura; samt

af herr *F. W. Thorsson* m. fl. (motionen n:o 75), att Riksdagen måtte bevilja de ordinarie postbetjänte ett dyrtidstillägg, beräknadt efter 15 procent å samtliga kontanta aflöningsförmåner för betjänte i Stockholm och inom norra distriktet, samt efter 10 procent åt postbetjänte å öfriga platser.

Utskottet hade i föreliggande punkt af anförda skäl hemställt,

»I) att Riksdagen, i anledning af hvad Kungl. Maj:t under 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 och 9 hufvudtitlarne föreslagit i fråga om beviljande af anslag till dyrtidstillägg och med afslag af herrar Eriksons, Lindhagens m. fl. och Thorssons m. fl. i ämnet väckta motioner, må, för beredande af dyrtidstillägg för innevarande år åt en del tjänstemän och betjänte inom de olika departementen jämte därtill hörande ämbetsverk, kårer och stater, under nedannämnda hufvudtitlar på extra stat för år 1907 anvisa särskilda förslagsanslag till följande belopp, nämligen:

under andra hufvudtiteln	.....	kronor	12,500: —
» tredje »	.....	»	3,500: —
» fjärde »	.....	»	8,000: —
» femte »	.....	»	16,000: —
» sjätte »	.....	»	818,700: —
» sjunde »	.....	»	30,000: —
» åttonde »	.....	»	60,000: —
» nionde »	.....	»	67,900: —

att utbetalas med iakttagande, att för beräknande af dyrtidstillägg skola gälla följande grunder:

1:o) Dyrtidstillägg utgår med tio procent å kontant aflöning, dock icke i något fall med högre belopp än 300 kronor. *Ang. dyrtidstillägg.* (Forts.)

2:o) Från åtnjutande af dyrtidstillägg undantagas:

a) de tjänstemän och betjänte, i hvilkas aflöning ingår bostads- eller boställsförmån in natura;

b) de tjänstemän, hvilkas aflöningsförmåner af statstjänst för innevarande år uppgå till högre belopp än 5,000 kronor;

c) de tjänstemän och betjänte, hvilkas sammanlagda inkomster af arbete, dyrtidstillägget oberäknadt, år 1905 af vederbörande taxeringsmyndigheter uppskattats till högre belopp än 5,000 kronor;

d) de tjänstemän och betjänte, hvilkas aflöningsförmåner vid 1901, 1902, 1903, 1904 och 1905 årens riksdagar ny- eller omreglerats efter andra grunder än dem, som följts vid de äldre staternas fastställande.

3:o) Dyrtidstillägg må allenast tilläggas tjänstemän och betjänte, hvilkas aflöning blifvit af Konung och Riksdag till siffran bestämd eller eljest utgår efter af Riksdagen pröfvade grunder.

4:o) Dyrtidstillägg beräknas endast å aflöningsförmåner, hvilka utgå af statsmedel. Där aflöning bestrides dels af statsmedel, dels ock af andra medel, beräknas dyrtidstillägg endast å den del däraf, som utgår af statsmedel, dock att åt lärare och tjänstemän vid universiteten och lärare vid allmänna läroverken, i hvilkas aflöning ingå jämväl andra medel än statsmedel, dyrtidstillägg må beräknas å hela det belopp, hvartill aflöningen blifvit, på sätt i nästföregående moment sägs, bestämd att minst uppgå.

5:o) Dyrtidstillägg beräknas å följande slag af aflöningsförmåner:

lön;

tjänstgöringspenningar, däri inberäknadt häradsskrifvare tillkommande tillägg till deras fasta tjänstgöringspenningar;

kontant bostads- och inkvarteringsersättning;

arfvode;

med lön likställdt lönetillägg; samt

dagaflöning vid flottan.

6:o) Dyrtidstillägg till den, som af statens medel åtnjuter lön eller arfvode för två eller flera befattningar, utgår endast för en af dessa, nämligen för den, som medför högsta aflöningen, eller, därest denna på mer än ett ställe är lika, för den af dem, till hvilken han först blifvit befordrad; samt

7:o) Dyrtidstillägget anses tillhöra lönen.»

Herr statsrådet Schotte: Jag har visserligen ingen förhoppning att uti här föreliggande betänkande, i hvad det afser dyrtidstillägg för vissa af postverkets personal, gentemot statsutskottets enhälliga afstyrkande vinna afseende i kammaren för Kungl. Maj:ts proposition, men jag skall dock tillåta mig att med några ord sammanfatta de skäl, som varit bestämmande för Kungl. Maj:t vid framläggande af förslaget angående ifrågavarande dyrtidstillägg, äfvensom något beröra statsutskottets motivering för sitt afstyrkande af dyrtidstillägget.

Jag ber då till en början få erinra om att i det betänkande, hvilket afgafs den 31 oktober 1901 af den kommitté, som tillsatts för reglering af post- och telegrafverkens stater, yttras beträffande frågan

Ang. dyrtidstillägg. (Forts.)

om dyrtidstillägg, att kommittén afsåge att, om och i den mån sådana tillägg komme att beredas andra statstjänare, äfven postverkets personal, när de af kommittén föreslagna aflöningsbeloppen tillämpades, borde af dyrtidstillägg komma i åtnjutande. Kommittén har sålunda ansett, att de af densamma föreslagna löneförmånerna allenast vore lämpliga och tillräckliga under normala förhållanden, och detta har ytterligare blifvit pointeradt af generalpoststyrelsen, som i sitt betänkande öfver kommitténs förslag yttrade, »att de föreslagna lönerna icke vore tilltagna högre än att de kunde betraktas såsom normalbelopp, afpassade utan hänsyn till dyr tid». Härjämte erinrade generalpoststyrelsen i sitt nämnda yttrande, att »åtskilliga befattningar vid postverket icke ens varit föremål för omreglering i afseende å aflöningsförhållanden». Man utgick således vid löneregleringen från att de föreslagna aflöningarna vore lämpliga, tillräckliga och befogade under vanliga förhållanden, och afvisade icke från början tanken på dyrtidstillägg. Riksdagen ställde sig emellertid något annorlunda till frågan. Då löneregleringen för posten sålunda förelåg vid 1902 års riksdag, anförde Riksdagen en del skäl, hvarför denna löneregleringen skulle kunna anses såsom en slutlig sådan. Riksdagen upptog härvid hufvudsakligen samma skäl, som statsutskottet nu anfört för sitt afstyrkande, eller att postpersonalen på många andra sätt än genom direkta löneökningar kommit i åtnjutande af en afsevärd förbättring i sin ställning. Riksdagen yttrade, »att den funnit uppenbart, att, då ny löneregleringen företoges, aflöningarna borde så bestämmas, att de utan några ytterligare tillskott från statsverkets sida blefve med afseende såväl å tjänsteinnehafvarnas åligganden och tjänsteställning som å de vid tiden för löneregleringen rådande prisförhållanden tillräckliga; Riksdagen hade vid uppgörandet af ifrågavarande lönestater utgått från denna uppfattning och hade till följd däraf beträffande personalen vid postverkets lokalförvaltningar, för hvilken fullständig löneregleringen då beslutits, icke kunnat dela den mening, som innefattades i kommitténs nämnda uttalande». Visserligen hade Riksdagen därmed sagt, att den icke kunde dela den mening, som löneregleringskommittén uttalat i fråga om dyrtidstillägg, men Riksdagen hade också i orden »med hänsyn till de vid tiden för löneregleringen rådande prisförhållanden» betonat, att löneregleringen vore uppgjord med afseende å de förhållanden, som rådde år 1901 eller 1902. Det är också att märka, att löneregleringen för postbetjänte kan anses vara genomförd redan år 1899. Förberörda kommitté framhåller nämligen rörande postvaktbetjänte, att den saknat anledning att föreslå väsentliga förändringar i dessas löneförhållanden, enär dessa löner reglerats så nyss som 1899. Regleringen hade emellertid således tillkommit innan den egentliga prisstegring å lefnadskostnaderna, som varit utmärkande för de senare åren, inträdt. Det är vidare framhållet i statsverkspropositionen, att åtskilliga posttjänstemän och betjänte absolut taget lidit minskning i sina löneförmåner genom 1902 års löneregleringen, om man tager i betraktande det från år 1901 utgående dyrtidstillägget. Jag vill icke uppehålla kammaren genom att närmare relatera de uppgifter härutinnan, som återfinnas på sid. 12 i det föreliggande statsutskottsbetänkandet, utan vill allenast i fråga om

postbetjänte erinra om att af dessa i första lönegraden 35 erhållit ökning, men 436 lidit en minskning af, i medeltal, 63 kronor, under det att för 66 hvarken uppkommit ökning eller minskning; att af postbetjänte af andra lönegraden 35 erhållit ökning, men däremot 170 en minskning af, i medeltal, 52 kronor; samt att af postbetjänte af tredje lönegraden 27 fått ökning, under det att 264 lidit en minskning af, i medeltal, 47 kronor. Att 1902 års lönereglering af dem den närmast gällde ansågs otillfredsställande, framgår däraf, att generalpoststyrelsen redan följande år eller 1903 ingick till Kungl. Maj:t med framställning, att särskilda tilläggsanslag måtte af Riksdagen beviljas för den personal i postverket, som genom nämnda lönereglering erhållit minskning i löneförmåner. Denna proposition vann, såsom kammaren känner, icke Riksdagens bifall. Sedan dess hafva förhållandena med postpersonalens löner blifvit ännu mer ojämna genom att de lönereglerings, som sedan skett, upptagit afsevärdt högre löner, än 1902 års lönereglering vid posten och telegrafen för likställda befattningar hafva. Särskildt vill jag i detta afseende åberopa den år 1904 verkställda lönereglerings för tullverket. Att denna är väsentligt fördelaktigare för tjänstemännen i detta verk än den, som år 1902 genomfördes för postens motsvarande personal, framgår vid en jämförelse mellan löneförmånerna för postbetjänte och vaktmästarne i tullen. Dessa vaktmästares aflöningar äro 1,400, 1,200 och 1,050 kronor och motsvaras för postbetjänte af 1,000, 950 och 900 kronor. Dessutom fingo de förra vid lönereglerings år 1904 förmånen af fri beklädnad, hvilken förmån de icke förut haft. Det visar sig sålunda, att tullverkets betjänte erhållit mellan 100 och 200 kronors förhöjning mot de lönebelopp som förut utgingo, äfven om man beräknar före regleringen utgående dyrtidstillägg.

Ang. dyrtidstillägg. (Forts.)

Jag har förut under denna riksdag vid flera tillfällen sökt framhålla och äfven ledt i bevis, såsom jag tror, den stora prisstegring, hvilken under de senare åren ägt rum å alla lifsförnödenheter, och jag skall icke trötta kammaren med närmare uppgifter härutinnan. Jag vill allenast framhålla, att under år 1905 priset å de viktigare förnödenheterna stegrats med omkring 10 procent.

Jag vill nu med några ord beröra de skäl, som statsutskottet i sin motivering för sitt afstyrkande af ifrågasatta dyrtidstillägg anfört. Det kan icke nekas, att posttjänstemännens villkor i åtskilliga afseenden förbättrats genom 1902 års reglering, ehuru jag tror, att statsutskottet sett dessa förbättringar något för ljust. Statsutskottet åberopar först, att ett större antal nya ordinarie beställningar inrättades i sammanhang med lönereglerings år 1902, och att största delen af dessa uppfördes i högsta lönegraderna för såväl postexpeditörer som vaktbetjänte. Anledningen hvarför detta skedde berodde, hvad beträffar tjänstemännen, på att dessa högre lönegrader äro afsedda för manliga tjänstemän, som äro de ojämförligt fleste, under det de lägre graderna äro i regeln afsedda för kvinnliga posttjänstemän. Hvad postbetjänte beträffar, berodde detta uppförande af ett jämförelsevis stort antal tjänster i högre lönegrader på att den hufvudsakliga ökningen af befattningar erfordras i de större städerna, där lefnadskostnaderna äro högre och där på samma gång större anspråk ställas på

Ang. dyrtidstillägg. (Forts.)

postpersonalen. Men trots detta finnas äfven i Stockholm postbetjänte, hvilka erhålla aflöning i lägre löneklass än i den högsta.

Statsutskottet åberopar vidare, att ökade befordringsmöjligheter inträdt genom 1902 års lönereglering. Detta är också fallet, men dessa möjligheter äro icke så synnerligen fördelaktiga ändå. För de 850 postexpeditörerna finnas blott 210 postmästarbefattningar, 25 kontrollörs- och 60 förste postexpeditörstjänster. Då medelåldern för en postexpeditör, som med första lönetillägget uppbär 2,900 kronor, är öfver 40 år, kan han först vid mera framskriden ålder hafva utsikt att vinna befordran till postmästare eller kontrollör. Sedermera ha nästan vid hvarje riksdag upprättats nya postexpeditörs- och postmästarbefattningar, men dessas antal har dock icke blifvit större än som motsvarar den ökade postverksamhet i allmänhet, hvilken inträffat under senare år. Pensionsförhållandena hafva också förbättrats för postexpeditörerna, men icke i så stor grad, att icke deras aflöning, trots denna pensionsökning, måste anses mindre tillfredsställande.

Vidare har statsutskottet åberopat, att postbetjänte enligt senaste lönereglering erhålla uniformspersedlar in natura. Detta är riktigt, men icke någon nyhet, som infördes år 1902; postbetjänte hafva sedan lång tid åtnjutit en sådan förmån. Den förekommer redan i 1886 års instruktion för generalpoststyrelsen, och har generalpoststyrelsen redan år 1902 utfärdat ett särskildt beklädnadsreglemente för personalen. Enda skillnaden mellan den år 1902 införda nya ordningen och den gamla är, att förmånen att erhålla antingen beklädnad in natura eller ersättning därför införts i aflöningsreglementet.

Jag tror, att handlingarna i detta ärende liksom också den utredning, som lämnats, gifva vid handen, att posttjänstemännens lönefråga gått i baklås, att denna personal i stor utsträckning under nuvarande förhållanden har en ganska bekymmersam existens och framför allt, att de icke hafva lika förmåner med andra tjänstemän, hvilka i öfrigt äro med dem likställda. Vill Riksdagen icke slå in på vägen att genom dyrtidstillägg utjämna förhållandena, åtminstone något så när, mellan postens tjänstemän och betjänte och personalen i andra likställda verk, så är det uppenbart, att man snart har en ny lönereglerings-fråga för posttjänstemän och betjänte i full gång samt att till ett eller annat år en framställning i detta afseende kan förväntas.

De ständiga lönefrågorna i Riksdagen äro synnerligen besvärliga och svårlösta. Huru de på praktiskt sätt skola kunna lösas, förtjänar därför allvarlig uppmärksamhet. Prisen på lifsförnödenheter stegras, anspråken på löner växa och lönereglerings-arna efterträda hvarandra. Det är alldeles gifvet, att, när ny lönereglering kommit till stånd för ett verk, anspråk skola från andra verk göras att komma upp i samma löner. Det är också gifvet, att det är mindre lämpligt, att ojämnheter råda i afseende å lönerna mellan liknande personal i för öfrigt likställda verk. Till en dylik ojämnhet i löneförmåner kan också inverka, att den ena lönereglerings-kommittén är mer liberal än en annan dylik kommitté. Med afseende å den större eller mindre varaktigheten af de olika lönereglerings-arna, beror också mycket på den grundläggande utredning, som kan af personalen själf eller vederbörande styrelse åvägabringas. Uppenbart är, att Riksdagens tid alltför mycket tages

i anspråk för dessa lönefrågor, och det vore synnerligen lyckligt, om ett sätt kunde utfinnas, hvarigenom på samma gång hänsyn kunde tagas till den ständigt fortgående stegringen i lefnadskostnader och de lönereglerings, som under tiden ägt rum i de olika verken. Svårigheterna härutinnan äro emellertid för närvarande ganska stora, enär för olika verk olika specialbestämmelser äro gifna. Man söker understundom att genom tillägg i naturaförmåner eller fördelar i pensionsförhållanden m. m. förbättra en viss tjänstepersonals förmåner och ställning, hellre än direkt höja lönerna. Dessa särskilda förmåner, som sålunda tillerkännas en viss personal, blifva icke heller alltid tillräckligt uppskattade af personalen. *Ang. dyrtidstillägg.* (Forts.)

Jag har i detta sammanhang velat antyda dessa förhållanden och betona önskvärdheten däraf att på ett enhetligt och mer effektivt sätt ordna löneförhållandena för likställda statens verk, åtminstone beträffande de inkomstgifvande verken. Jag tror att det vore lyckligt, om man kunde efter våra förhållanden anpassa det tyska lönesystemet, enligt hvilket statens tjänstemän i aflöningshänseende äro i stor utsträckning indelade uti klasser, så att, när en klass erhåller löneförbättring, denna förbättring kommer all den i olika verk anställda personal, som tillhör denna klass, till godo.

Friherre Palmstierna: Först skulle jag be att i anledning af Kungl. Maj:ts nådiga proposition n:o 143 angående tredje hufvudtiteln, där i 21:a punkten summan för dyrtidstilläggen upptages till 2,625 kronor, då de däremot i Kungl. Maj:ts nu förevarande proposition, som statsutskottet behandlat, äro upptagna till 3,500 kronor, hos herr grefven och talmannen anhålla om återremiss i afseende på beloppet af dyrtidstilläggen å tredje hufvudtiteln, men i öfrigt om bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet har fullständigt redogjort för hela frågans gång, så att, när jag nu kommer att nämna något om detta, måste det i viss grad blifva ett återupprepande af hvad herr statsrådet sagt, ehuru möjligen sedt från andra sidan.

Herr statsrådet började med att han icke hyste någon förhoppning, att statsutskottets utlåtande skulle kasseras, och jag deltager i samma förhoppning. Här ifrågavarande dyrtidstillägg åt postverkets tjänstemän och betjänte uppgå till ett belopp af 323,700 kronor. Postverket fick sina löner reglerade år 1902 och står således i afseende på dyrtidstilläggen i en helt annan ställning än öfriga stater, som blefvo reglerade år 1872 eller 30 år tidigare, och äfven om dess tjänstemän kunna tyckas hafva det svårt, hafva de det icke jämförligt med dem, som fingo sina löner bestämda 30 år före.

Det är mycket riktigt, såsom herr statsrådet nämnde, att när kommittén kom med sitt förslag, voro en hel del tjänstemän i posten icke därmed belåtna, och det har sin förklaring däri, att de förut hade provision, hvilken i mån af postverkets starka utveckling hade stigit till högst betydande belopp. Denna blef nu nedsatt, och gingo de således miste om en del af sina inkomster, men dessa hade också för en del af dem varit alldeles för stora. Jag vågar dock påstå att, efter hvad som upplysts i utskottet, största delen af postverkets tjänste-

Ang. dyrtids-tillägg. (Forts.)

män och betjänte böra vara mycket belåtna med den reglering de fingo. Emellertid har, såsom herr statsrådet nämnde, kommittén sagt, att det kunde ifrågasättas dyrtidstillägg, och Kungl. Maj:t föreslog sådana 1902, men Riksdagen sade nej. Sedan kom Kungl. Maj:t med framställning om personligt lönetillägg till de postmästare, som förlorat mycket, men Riksdagen ansåg, att de hade tillräckligt, och sade nej. Sedan började det med dessa föreningar, som kommit in och begärt. I den kungl. propositionen står det, att icke mindre än fem gånger föreningar begärt ökning af löner, och det är gifvet att, om en ledare säger: vi böra försöka att få ökade löner, så är det naturligtvis icke någon som säger nej, äfven om de vore belåtna. De säga: kan det skaffas, så är det bra. Det är visserligen sant, att de icke fått så stor höjning i sina löner, men de hafva dessutom fri läkarevård, medicin och förhöjd pension. Tjänstemän med mera maktpåliggande befattning hafva därjämte 20 kronor i månaden. Det är 240 kronor om året, och det är ej så litet. Och så är det det, att på dessa fyra år hafva utsikterna till befordran ökats genom inrättande af ungefär 1,000 platser för postexpeditörer och vaktbetjänte, hvarigenom det är möjligt att hastigare komma till ordinarie tjänst och att hastigare komma i högre löneklass.

Här nämndes, hvilket också står i Kungl. Maj:ts proposition, att en hel mängd tjänstemän år 1902 fingo mindre än de hade förut. Jag undrar, om icke genom tillkomsten af de nya platserna antalet af dessa minskats högst betydligt; och om några fått mindre, har det berott på den förlorade provisionen.

Det har skickats mig en tidning: *Postbetjänten,* som naturligtvis talar för deras sak. Men jag ber att få framhålla ett par saker. De säga, att de icke kunna föra en bekymmerfri tillvaro. Ja, det är en mycket naturlig önskan hos hvar och en att få föra en bekymmerfri tillvaro, men det torde icke vara förunnadt så många, ens af tjänstemännen.

Vidare har det framhållits, att det vore en nationell fara, om detta blefve utbredt, ty staten skulle icke blifva väl betjänad med en arbetarestam, som vore missnöjd med sin ställning, och däri ligger till en viss grad frågan. Att klaga öfver missförhållanden tager sig alltid bra ut, och det är för en ledare icke svårt att få folk missnöjdt. Om vi skrika, få vi mer, tänka de. Det vore mer fördelaktigt, om ledarna ville försöka få dem till att vara nöjda med sin ställning.

Slutligen har man sagt, att den klokaste hushållningen skulle vara att göra den stora massan köpstark. Men huru går det till att göra den stora massan köpstark? Det är ju den stora massan, som skall betala, men pengarna, hvar komma de ifrån? Skall det vara landtbrukarna, som skola göra dessa postbetjänte köpstarka? Jag tror icke det där resonemanget är så korrekt.

Det har i dessa föreningarnas klagomål, såsom herr statsrådet nämnde, gjorts jämförelse med tullverkets tjänstemän. Utskottet har funnit denna jämförelse icke alldeles riktig, därför att tulltjänstemännen hafva ett helt annat slags tjänstgöring. Det är ganska stora pretentioner på deras skicklighet att bedöma en hel del saker, och så länge seglationstiden varar, slita de mycket, emedan de hela dagen

måste vara utom hus. Dessutom måste de vara särskildt väl betalda, för att de skola vara fullt redbara. Allt detta kan naturligtvis sägas äfven om postbetjänte, men jag tror icke i samma skala. *Ang. dyrtidstillägg. (Forts.)*

Sedan tillåter jag mig nämna något med anledning af hvad herr statsrådet har anfört uti Kungl. Maj:ts proposition under 6:e hufvudtiteln, sid. 37. Det var i fråga om två postbetjänte, som blifvit skadade genom explosion, och visserligen kunde de vara kvar i posten, men man ansåg, att de borde ha någon sorts pension i alla fall bredvid, och detta bifölls af Riksdagen utan att någon hvarken i utskottet eller i Riksdagen yttrade sig däremot. Motiveringen finnes på sid. 37, och där står det, att verkets ersättningsskyldighet borde sträcka sig något längre, så att de af olyckan vid unga år drabbade postfunktionärerna i någon mån godtgjordes för iråkad oförmögenhet att vid *sidan af sin postanställning* genom *arbete i enskild tjänst* förskaffa sig välbehöflig tillökning i årsinkomst. Och längre upp på samma sida står om Sundvall, att han vid sidan af sin posttjänstgöring sysslade med skoarbete, hvaraf han förskaffade sig en inkomst af omkring 50 kronor i månaden. Detta är ju icke ett bevis på att posttjänstemän äro absolut upptagna från morgon till kväll. Och det är gifvet, att i de mindre städerna måste det finnas postbetjänte, som bära ut posten två, tre gånger om dagen och som icke äro upptagna hela dagen. I de större städerna äro de mer upptagna, men så hafva de också där högre löner. Dessutom går det väl icke egentligen an, att Riksdagen är med om en löneregler ing och ett par år därefter beviljar ytterligare dyrtidstillägg. Är löneregleringen oriktig, då bör väl löneregringen göras om, men icke böra dyrtidstillägg läggas på densamma.

Efter hvad det upplystes i utskottet, kommer, ifall detta bifalles, genast framställning om motsvarande dyrtidstillägg för telegrafen.

Uti herr statsrådets yttrande angående önskvärdheten af en fullständig löneregler ing, så att frågor af dylik art icke ständigt behöfde upptaga Riksdagens tid, tror jag Riksdagens ledamöter instämma alla, och jag anhåller, herr grefve och talman, om bifall till utskottets förslag förutan den ifrågasatta återremissen.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, blef, på gjord proposition, frågan om beloppet af anslaget under tredje hufvudtiteln visad åter till utskottet och hvad utskottet i öfrigt hemställt bifallet.

Punkterna II och III.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs å nyo statsutskottets den 28 nästlidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 95, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor. *Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m.*

Uti en till Riksdagen aflåten, den 30 december 1905 dagtecknad proposition (n:o 36) hade Kungl. Maj:t, under åberopande af proposi-

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

tionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att *dels* för sin del godkänna de i statsrådsprotokollet angifna grunderna för utdelande af statsbidrag till anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor, med rätt för Kungl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranledde, meddela understöd af statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder däraf, att någon afvikelse från nämnda grunder ägt rum, *dels och* på ordinarie stat under riksstatens åttonde hufvudtitel bevilja ett förslagsanslag med titel: »För anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor» å 90,000 kronor.

Utskottet hade på angifna grunder hemställt,

»att Riksdagen måtte

a) för sin del godkänna följande grunder för utdelande af statsbidrag till anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor, nämligen:

att skoldistrikt eller skolstyrelse, som i folkskola, högre folkskola eller folkhögskola eller i särskild anstalt anordnat i skolkök meddelad undervisning uti huslig ekonomi, skall äga att för hvarje kurs, som omfattar minst trettio arbetsdagar, fördelade på flera eller färre veckor med en eller flera arbetsdagar i veckan, erhålla etthundra kronor, däraf sjuttiofem kronor såsom bidrag till lärarinnans aflöning samt tjugufem kronor såsom bidrag till bestridande af öfriga löpande utgifter, dock ej för lokal och bränsle, samt att för åtnjutande af statsbidrag i förevarande afseende följande villkor i öfrigt skola blifva gällande, nämligen:

1) att undervisningen har den i normalplanen för undervisningen i folkskolor och småskolor angifna uppgiften;

2) att undervisningen handhafves af en duglig, för ifrågavarande undervisning särskildt utbildad eller eljest af skolrådet lämplig befunnen lärarinna;

3) att skolköket är tillräckligt rymligt och ändamålsenligt inrättadt samt utrustadt med lämplig, i förhållande till elevantalet tillräcklig materiel;

4) att undervisningen, som hufvudsakligen bör vara praktisk, pågår under tillsammans minst fyra timmar om dagen;

5) att undervisningen, såvidt den meddelas i folkskola eller särskild anstalt, ej meddelas åt andra elever än flickor, som antingen äro intagna i folkskola och vare sig där uppflyttats till fjärde årsklassen eller uppnått tolf års ålder eller ock afslutat sin skolgång och icke äro öfver aderton år gamla;

6) att antalet elever i hvarje kurs är minst åtta, högst tjugu;

7) att undervisningen icke är förenad med servering till flera främmande matgäster, än som motsvarar elevernas antal, börande dessa matgäster helst utgöras af elevernas skolkamrater;

8) att af eleverna ej upptages annan afgift än ersättning för spisning i skolköket, och att sådan afgift icke sättes högre än medelpriset för de använda matvarorna;

9) att undervisningen enligt intyg af vederbörande folkskolein-

spektör eller i Stockholm af stadens konsistorium varit anordnad på ändamålsenligt sätt; samt

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

10) att, därest i samma skolkök flera kurser anordnas under samma kalenderår, statsbidrag dock icke utgår för mer än högst sex kurser årligen; med rätt för Kungl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranleda, meddela understöd af statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder däraf, att någon afvikelse från nämnda grunder ägt rum; samt

b) på ordinarie stat under riksstatens åttonde hufvudtitel bevilja ett förslagsanslag, med titel: »För anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor», å 60,000 kronor.»

Vid utlåtandets föredragning begärdes ordet af

Herr Billing, som yttrade: Jag anhåller att få föreslå följande föredragningsordning, att först föredragas villkoren under n:is 1, 2, 3 o. s. v., därefter ingressen och sist mom. b), med rättighet att under diskussionen behandla betänkandet i sin helhet vid föredragningen af 1:a punkten.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten a).

Det under mom. 1) upptagna villkor.

Herr statsrådet Berg: Det är visserligen ett ganska hopplöst företag att här säga något som helst mot ett utlåtande, vid hvilket ingen reservation från denna kammares utskottsledamöter är fogad. Icke dess mindre anser jag mig böra yttra något om föreliggande förslag, för så vidt det afviker från hvad i Kungl. Maj:ts proposition blifvit yrkadt.»

I åtskilliga punkter, där afvikelsen rör endast formen eller där den sakliga innebörden af afvikelsen synes mig oskadlig, skall jag icke göra någon erinran. Hit höra, bland annat, punkterna 4 och 5, mot hvilka jag således icke har något att anmärka. På andra ställen äro ändringarna betingade af ekonomiska skäl, såsom i fråga om statsbidragets storlek, och icke heller mot detta torde vara lönt att opponera, huru goda grunder man än kunde anföra. Men bland de villkor för statsbidragets åtnjutande, som utskottet uppställt på sid. 42 och 43, är det tre, som jag anser mig icke kunna alldeles förbigå. Det är villkoren 2 samt 6 och 7.

I villkoret 2 har utskottet inskjutit orden: »eller eljest af skolrådet lämplig befunnen». Härigenom blir säkerligen här och hvar tillfälle beredt för inom kommunen inflytelserika personer att på statens bekostnad skaffa ett slags pension åt någon gammal utsliten kokerska eller annan person i dylik ställning. Man kommer förmodligen att flerstädes resonera som så, att en människa, som är skicklig att själf laga mat, bör väl också utan vidare anses skicklig att lära barn laga mat. Så har man förut resonerat på åtskilliga ställen, där undervisning i huslig ekonomi blifvit införd, och det är endast genom

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

en dyrköpt erfarenhet man på dessa ställen slutligen lärt sig inse sitt stora misstag. Men det är ju en gammal sanning, att man icke blir vis af andras erfarenhet. Så kommer det väl att gå i detta stycke också, och det får man naturligtvis foga sig i, då det tycks höra till sakernas normala ordning.

De båda punkterna 6 och 7 innehålla, att antalet elever i hvarje skolkökskurs skall kunna springa upp ända till 20, att i skolköket skall kunna lagas mat för ända till 40 och att bland dessa skola kunna medtagas främmande personer utan någon effektiv begränsning af antalet. Genom denna bestämmelse kan, synes det mig, själfva hufvudsyftet med hela anordningen lätteligen komma att förryckas och förfelas. Man kan riskera, att det blir icke en undervisning åt skolflickor i huslig ekonomi, utan i stället en masstillverkning af mat för fattigförsörjning eller en billighetsbespisning.

Jag är långt ifrån att vilja säga något emot bespisning af fattiga skolbarn. Det är tvärtom den allra förträffligaste form för fattigförsörjning, som tänkas kan. Men icke är det väl ändå så, att denna form af fattigförsörjning bör understödjas af *staten* genom dess undervisningsbidrag till skolorna, utan den bör väl bekostas af vederbörande kommuner själfva. De kommuner, där bespisning af fattiga skolbarn förekommer i större skala, äro nog så ekonomiskt rustade, att de hafva råd att bekosta den själfva.

Likaså kan naturligtvis icke förnekas, att billiga spisställen med inackordering af mindre bemedlade matgäster äro en mycket god inrättning. Men det är väl icke för understödjande af sådana, som här ifrågavarande statsbidrag bör utgå.

Vore syftet med hela detta förslag att utbilda skolflickor till att få platser vid stora försörjningsanstalter eller bespisningslokaler eller såsom serveringsflickor eller dylikt, då vore det utan tvifvel ändamålsenligt att inrätta skolköken i så stor skala, att man samtidigt kunde bespisa ända till 40 personer. Men detta är icke ändamålet med förslaget i det hela; det har icke varit i propositionen åsyftadt. Syftet har tvärtom varit det, att skolkökskurserna skulle, i den mån de det kunna, bidraga till att utbilda flickor att i framtiden blifva dugliga husmödrar — att förbereda dem till att på ett beräknande och förståndigt sätt sköta sitt *eget* blifvande lilla hem. Detta syfte har propositionen haft för ögonen, och det är detta syfte som legat till grund för de bestämmelser, som i propositionen föreslås i fråga om antalet elever och antalet främmande matgäster.

Allra minst lämplig synes mig emellertid den ändring vara, som utskottet vidtagit, då det i villkoret 7 på sid. 43 inskjutit ordet »helst». Det förekommer ju i ett af de villkor, som det åligger skolråd att uppfylla för erhållande af statsbidrag. För att staten skall hafva någon garanti för att dessa villkor verkligen blifva uppfyllda, skall å statens vägnar någon person intyga, att så är fallet, och den person, som å statens vägnar skall göra detta, är vederbörande folkskoleinspektör. Hur skall han nu i fråga om punkt 7 skrifva sitt intyg? Han skall väl skrifva ungefär så här: »jag intygar, att det eller det skolrådet har såsom matgäster vid skolkökskurserna *helst* mottagit elevernas skolkamrater». Är det rimligt, att en statens tjänsteman

skall tvingas skrifva någonting dylikt, som ju onekligen är en omening?

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

Enligt hvad jag förnummit skall meningen vara att, om behöfvande skolbarn icke anmäla sig till det fastställda antalet, skulle det finnas en möjlighet för vederbörande skolråd att låta äfven andra matgäster komma med. Och det låter ju rimligt. Men om man *menar* detta, bör man också *säga* det och det gör man alldeles icke med det besynnerliga ordet »helst». Det kan, såvidt jag kan förutse, endast vålla ovisshet, tvist och besvär, när rekvisitioner skola af vederbörande folkskoleinspektörer vitsordas.

Jag har ingen befogenhet att i denna kammare framställa något yrkande, men jag ber dock att särskildt hvad den sistnämnda punkten beträffar få hemställa, huruvida det icke vore skäl vidtaga en sådan modifikation i punkt 7, att den af folkskoleinspektörerna verkligen kunde efterlefvas.

Herr Enhörning: Den kungl. propositionen angående anordnande af undervisning i huslig ekonomi har icke framkommit en dag för tidigt, och helt säkert komma dylika kurser att få en stor och välsignelsebringande betydelse för vårt folk. Det är ju gifvet, att trefnaden i och kärleken för hemmet måste ökas i hög grad, om husmodern icke allenast förstår att hålla hemmet rent och snyggt, utan äfven kan tillaga en smaklig och närande föda och servera densamma propert, ordentligt och i rättan tid. Huru många husmödrar gifves det icke, som hvarken kunna det ena eller det andra, och huru många män ha därför icke drifvits bort från hemmen, som så att säga mer eller mindre blifvit därigenom ruinerade!

Och hvad beror detta på? Jo, helt enkelt därpå, att flickorna ofta nog icke fått lära sig sparsamhet, ordning och renlighet, än mindre matlagning i hemmen och ofta nog på de tidiga giftermålen bland arbetsklassen, hvarigenom flickorna icke kommit ut i tjänst, hvilket hittills så att säga har varit deras skola för huslig ekonomi. Då icke alla flickor genom praktiskt deltagande i ett ordnadt hushåll fått lära sig, huru ett hem skall skötas, så är det ju gifvet, att kurser för huslig ekonomi komma att fylla ett länge kändt behof. De flickor, som taga plats som tjänare efter genomgående af en sådan kurs, blifva säkerligen mycket eftersökta, och inom en ej alltför aflägsen framtid hoppas jag, att dessa kurser skola blifva obligatoriska för alla flickor, som afslutat folkskolan. I dessa kurser skola flickorna icke allenast lära sig en enkel matlagning och näringsvärdet hos olika födoämnen, utan äfven renlighet, sparsamhet och ordning samt att akta det husliga arbetet. Betydelsen häraf är ofantligt stor. Själf har jag på nära håll kunnat se, huru små familjer med goda inkomster icke kunnat reda sig, under det att större familjer med relativt mindre inkomster — stundom uppgående till nära hälften af de föregåendes — reda sig godt och hålla hemmen snygga och trefliga samt barnen rena och hela. Och hvad beror det väl på? Jo, på husmödrarna i de flesta fall. Husmödrar af den förra kategorien ha antagligen icke varit lyckliga nog att få lära sig huru ett hem skall skötas, under det de senare antingen i hemmen eller i tjänst bibringats denna oskattbara lärdom.

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

Naturligtvis kan det äfven vara beroende på mannen, men i regel kan man väl säga, att det är mest beroende på husmoderns kvinnliga och husliga dygder.

Kurser i huslig ekonomi komma således att få en stor social betydelse, de komma att öka välståndet bland de arbetande klasserna och på samma gång deras förmåga att utgöra skatterna, höja deras moral och motverka dryckenskapen och andra laster. Det uppväxande släktet skall därigenom vinna i moraliskt och fysiskt afseende. Om dessa kurser kan man säga, att de skola motsvara värnplikten för ynglingarna, ty lika säkert som jag tror, att värnplikten har en uppfostrande betydelse för det manliga släktet, tror jag på betydelsen af huslig ekonomi för flickor.

Herr statsrådet anför i sin motivering, på sätt framgår af sid. 34 och 35 i utskottets betänkande, att »folk- och småskollärarinnor, som genomgå en särskildt för dem anordnad kurs, synas i många fall kunna blifva dugliga skolkökslärarinnor, helst om de redan vid seminariet fått genomgå en första, grundläggande kurs.»

Tyvärr kan jag ej dela denna åsikt. Då arbetet i folk- och småskolor redan nu är så kräfvande, i synnerhet sedan undervisning i kvinnlig slöjd numera införts i de flesta skolor, att lärarinnans krafter ofta nog blifvit för starkt anlitade, måste det anses i hög grad opraktiskt att till allt detta lägga ytterligare arbete, som i lika om icke högre grad än arbetet i folk- eller småskola kräfver stark kroppskonstitution, energi och intresse. Genom att kombinera dylika kurser, som ställa så stora kraf på lärarinnans kropps- och själskrafter, med arbetet i en folk- eller småskola, måste följden förr eller senare blifva den, att öfveransträngning inträder och att statsbidrag för aflönande af vikarie som en följd däraf måste utanordnas.

Gifvet är, att jag, då utskottet nedprutat det af Kungl. Maj:t begärda anslaget från 90,000 till 60,000 kronor, icke kan vara med därom, ty det mindre anslaget för hvarje kurs, som utskottet nu föreslår, kommer, fruktar jag, att i alltför stor mån fördröja inrättandet af skolkökskurser i mången kommun.

För erhållande af statsbidrag för kurser i huslig ekonomi har Kungl. Maj:t uppställt villkor under 9 olika punkter, och utskottet har utökat dessa till 10, den sista innefattande äfven en hemställan om ett anslag på ordinarie stat för ändamålet i fråga af 60,000 kronor. Jag anser emellertid, att en del punkter böra erhålla tillägg eller något förändras, och skall jag taga mig friheten framkomma med förslag härom vid föredragandet af hvarje punkt.

Jag har nu, herr grefve och talman, intet särskildt yrkande att göra.

Herr Billing: Då icke något yrkande ännu har gjorts i motsats till utskottets förslag, hade jag kanske bort dröja att begära ordet till dess de af herr Enhörning bebådade ändringsförslagen under de särskilda punkterna framkommit. Jag skall också nu inskränka mig till att blott redogöra för de allmänna grundsatser, som hafva ledt utskottet vid behandlingen af detta ärende, både för så vidt utskottet tillstyrkt bifall till den kungl. propositionen och för så vidt det föreslagit ändringar uti densamma. Dessförinnan vill jag med anledning af hvad

herr statsrådet anförde, nämna, att, då han riktat sina anmärkningar hufvudsakligen mot det i mom. 7 upptagna villkor, jag kan i afseende å den af honom anmärkta formuleringen gifva honom rätt och därför skall, när denna punkt föredrages, framställa yrkande i det af herr statsrådet angifna syftet. Jag anser mig därför icke behöfva nu närmare bemöta hvad han rörande formuleringen yttrade, då jag med honom är ense om att den kan och bör ändras.

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

Utskottet har mycket lifligt känt, att förslaget om införande af undervisning i huslig ekonomi i så många som möjligt af vårt lands skolor är af en synnerlig vikt, och har det därför inom utskottet varit ett enigt intresse att söka befordra hvad här blifvit föreslaget. Men just detta intresse, att skolkök måtte på så många ställen som möjligt inrättas, har föranledt de af utskottet föreslagna förändringar, och dessa förändringar kan jag säga gå uti hufvudsakligen tvenne riktningar. Den ena är den, att utskottet ansett, att denna undervisning bör redan från första början anläggas så praktiskt som möjligt. På grund af denna uppfattning att undervisningen uti huslig ekonomi bör ordnas så praktiskt som möjligt, har utskottet föreslagit de förändringar, om hvilka herr statsrådet ordade. En af dem är den — och jag vet, att herr Enhörning snart kommer att göra yrkande i samma riktning, som statsrådet antydde — att vi icke ansett, att det borde uppställas såsom ett bestämdt villkor att lärarinna i skolkök skall hafva genomgått en särskild skolkurs. Det har för oss stått klart, att en person kan vara fullt lämplig till att meddela denna undervisning, äfven om hon icke har genomgått en sådan särskild utbildningskurs, och så fjärran från utskottets tankegång har nog icke varit en liten misstanke om att uti dessa undervisningskurser den teoretiska sidan understundom fått för stort utrymme. Syftemålet med undervisning i huslig ekonomi är att lära särskildt de uti ekonomiskt hänseende sämre ställda barnen att reda sig en gång i framtiden uti matlagning, i tillagning af den enklaste husmanskost. För min del tror jag, att man kan lära sig detta utan att hafva fått dessa små notiser om att uti matvarorna ingå så och så mycket ägghviteämnen, så och så mycket socker, kolhydrat och hvad ingredienserna nu allt heta. Man har sagt mig, att vid meddelandet af den sortens undervisning brukar det åtminstone emellanåt tillgå så, att lärarinnan dikterar för barnen och de göra anteckningar i sina skrifböcker, naturligtvis ganska dåligt såsom förhållandet i allmänhet är med skriftliga anteckningar efter föreläsningar — äfven om man har större lärdom än dessa barn — och så få eleverna hem med sig en lunta af anteckningar, hvilka de icke förstå eller kunna tolka. Dylik teoreterisk undervisning har man dock ansett kunna låta sig försvara i de bättre ställda skolköken, t. ex. i Stockholm eller i de större städerna, men man har menat, att då det gäller landsbygden, så, äfven om en kvinna icke skulle kunna meddela denna här lilla kemiska undervisningen, hon likvisst skulle kunna vara en mycket lämplig lärarinna uti ett skolkök. Därför har man också ansett, att denna högre utbildning i särskild skolkurs icke bör vara något nödvändigt villkor; men man har tillika i motiveringen uttalat, att naturligtvis komma de utbildade lärarinnorna i viss mån att först anlitas. Och då det nu är skolrådet, som skall bestämma och som

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

skall pröfva saken, och skoldistrikten, som skola ombestyra denna undervisning och som hafva intresse för den, synes mig däri ligga en fullt tillräcklig garanti för att man skall kunna pröfva i hvarje särskildt fall hvem som kan vara lämplig att handhafva undervisningen i ett skolkök, och därför hafva vi lagt till de orden: »eller eljest af skolrådet lämplig befunnen lärarinna».

Den andra konsekvensen af att vi så mycket som möjligt önskat befordra syftet med den kungl. propositionen, är att vi hafva från början velat kraftigt betona, att den allra största möjliga frihet måtte lämnas de särskilda kommunerna vid ordnandet af denna sak efter de behof, som för hvarje särskild kommun föreligga. Vill man hafva skolkök i rätt många skoldistrikt, skall man akta sig för att uppställa för stränga villkor, villkor, som kunna vara synnerligen passande t. ex. uti Stockholm eller uti städerna i allmänhet, men som alldeles icke passa för de små landtkommunerna. Därför har utskottet icke på någon enda punkt uppställt strängare villkor än det kungl. förslagets, utan med alla af utskottet föreslagna förändringar afsett att lämna åt kommunerna en större frihet än de enligt den kungl. propositionen skulle hafva, allt detta uteslutande i syfte att icke några strängt bindande villkor uppställas, som kunna lägga hinder i vägen för kommunerna att intressera sig för och förmå åstadkomma skolkök.

Detta har jag nu velat säga, och det kan ju hända att jag sedan nödgas att opponera mig mot herr Enhörning, efter som han varit så god att visa mig, hvilka olika yrkanden han ämnar framställa.

Nu anhåller jag om bifall till punkten 1:o).

Herr Wieselgren: Det är på sätt och vis en alldeles ny fråga, som i dag är oss förelagd, om den ock ute i landet i själfva verket icke är så ny som den för oss kan synas. Redan under flera år har ju den frivilliga skolköksverksamheten pågått i många landsändar, så att nog har man under denna tid i saken hunnit samla åtskillig erfarenhet. Man behöfver därför ej vara så oviss hvartåt folkstämningen i detta stycke pekar, som man möjligen skulle vara, om man stode inför något alldeles opröfvadt. Säkert är att den erfarenhet, hvilken af »Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran» vunnits, visar, att det öfver hela landet finnes ett allmänt och lifligt intresse för tillgodogörande af en undervisning sådan som den nu föreslagna. För min del tror jag därför också, att man icke bör vara så strikt i sina beslut här i dag, som under andra förhållanden möjligen kunde vara väl motiveradt, då nämligen, om nu också statsutskottet till villkoren i den kungl. propositionen lagt åtskilliga alternativ, som för många af oss måhända icke te sig fullt lämpliga, det icke alls därför är gifvet att icke vederbörande skolråd komma att i det ena eller andra fallet utvälja det, som torde vara det bästa.

När jag läste statsutskottets villkor, förstod jag lätt, att utskottet hade försökt att göra villkoren så inbjudande som möjligt för kommunerna; och af den ärade statsutskottsledamot, som nyss hade ordet, har det konstaterats, att detta verkligen också varit utskottets afsikt. Hvad mig beträffar delar jag den uppfattningen, som af ett par föregående talare uttalats, att det nämligen ovillkorligen är lämpligast, om en

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

duglig och för denna undervisning särskildt utbildad person sköter densamma; men jag kan visst icke neka till att det å andra sidan kan ligga en viss ratio i utskottets tillägg om »en eljest af skolrådet lämplig befunnen lärarinna», att äfven hon får komma med på ett hörn. Det är nog så, att »det sämsta föret är alltid i portlidret», och det kan ju också därför vara lämpligt att göra inkörseln så lätt som möjligt. Det sker nog på åtskilliga håll därigenom att skolrådet tillåtes vidtala någon uti församlingen bosatt person, som är intresserad för saken, och är denna lämplig, är ju däremot ingenting att invända. Dock tror jag, att det i allmänhet mest kommer an på innehafvandet af den pedagogiska skicklighet, en lärarinna i detta stycke vanligen behöfver, i all synnerhet, då elevernas antal skall utvidgas så mycket som här af utskottet föreslagits.

Det är riktigt att, såsom utskottet har gjort, söka betona den praktiska färgen i denna undervisning, men den praktiska färgen får dock icke vara så uteslutande, att icke den teoretiska litet grand får vara med. Ty hur det är, sätter det ett visst ställ på dessa lärjungar, när de sedermera komma ut för att praktisera, om de verkligen visa sig hafva mer än en liten *aning* om att denna praktik bör uppbäras och ledas af teorien.

Jag ser emellertid ingenting i statsutskottsförslaget, som jag skulle särskildt känna mig uppkallad att göra något yrkande emot, annat än det sjunde momentet; men då jag redan fått höra, att å statsutskottets vägnar ett tillfredsställande ändringsförslag därvidlag kommer att framställas, inhiberar jag mitt annars tilltänkta yrkande i den punkten.

Att anslagssiffran blifvit nedsatt från af Kungl. Maj:t föreslagna 90,000 kronor till 60,000 kronor, har, kan jag väl säga, icke berört mig riktigt angenämt. Jag är alldeles viss på, att de 90,000 väl behöfdes; men jag är också alldeles säker på, att det icke skall dröja mycket länge, innan den siffran kommer igen och innan den siffran kommer att blifva godkänd, ty om jag icke misstager mig alltför mycket, skall den tvekan, som rådt inom statsutskottet, om man skulle komma att begagna sig så mycket af den här undervisningen, ganska snart undanröjas. Då är jag alldeles viss, att Riksdagen ej skall hafva något emot att bevilja det förhöjda anslag, som under denna förutsättning kommer att behöfvas; ty det kunna vi alla vara ense om att detta förslag, huru begränsadt det kan synas och huru obetydligt det i mångas ögon är, dock är en synnerligen viktig fråga och en fråga, som ingriper på så många sätt, att man kanske i första ögonblicket ej fullt inser, huru omfattande och djupgående verkningarna af en sådan här verksamhet skola komma att visa sig vara.

Jag har som sagdt ingenting annat att yrka än bifall till utskottets förslag öfver hufvud taget med den reservation i fråga om sjunde punkten, som jag nyss anförde.

Efter härmed slutad öfverläggning godkändes det i förevarande moment innefattade villkor.

Det under mom. 2) upptagna villkor.

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

Herr Enhörning: Jag hemställer, att denna punkt antages oförändrad med följande tillägg: »*börande dock statsbidrag i det senare fallet ej utgå förr, än vederbörande skolråd eller skolstyrelse styrkt, att fackutbildad lärarinna ej kunnat erhållas, hvarjämte lärarinnans ålder i intetdera fallet bör understiga 21 år.*

Det är naturligtvis af vikt att undervisningen, om den skall blifva fruktbringande, meddelas af en fackutbildad lärarinna. Det finnes ju många kvinnor, som, utan att ha genomgått någon som helst kurs i huslig ekonomi, äga stor förmåga att själfva sköta ett hushåll, men ingalunda därför kunna meddela pedagogisk undervisning däri, så att flickorna lära sig akta det husliga arbetet och finna glädje däri. Då vid tillsättandet af dylika platser många förhållanden kunna spela in, så har jag ansett lämpligt att till denna paragraf göra tillägget, att vederbörande böra styrka, att fackutbildad lärarinna icke kunnat erhållas, där lärarinna utan dylik utbildning anställts. Då redan nu ett stort antal lärarinnor, utexaminerade vid fackskolor för huslig ekonomi, enligt hvad man försäkrat mig, vänta på platser, och många därjämte för hvarje år utexamineras, finnas för närvarande inga skäl till fruktan för att ej kompetenta lärarinnor med fullständig utbildning kunna erhållas redan nu i tillräckligt antal. Då dessa fått bekosta sig en rätt dyrbar utbildning i sitt fack, måste det därför anses oriktigt att examensrätt i detta ämne tilldelas föreståndare vid privata småskoleseminarier, där lärarinnor utbildas jämväl med rätt att sköta och förestå skolkök, utan att hafva ägnat mer än några veckor sammanlagdt åt studier i huslig ekonomi, ehuru de kommuner, som antaga sådana, enligt herr statsrådets och chefens för ecklesiastikdepartementet och utskottets förslag, skola äga samma rätt till anslag från staten som de kommuner, som använda facklärarinnor.

Vid talet om lärarinnans kompetens har hvarken chefen för ecklesiastikdepartementet eller utskottet yttrat något om den ålder, hon bör hafva uppnått. Då jag emellertid anser, att skolkökskursen äfven bör vara af *uppfostrande* betydelse, måste af lärarinnan fordras, hvad som enligt folkskolestadgan § 18 mom. a) kräfves af lärarepersonalen vid folkskolan, nämligen att »*äga den stadga i karaktären och den foglighet i lynnet, som ungdomens ledning kräfver*», helst som man ju anser, att flickor i den ålder, som här ifrågasatts, *kräfva* större ledning än de egentliga folkskolebarnen. Då enligt min åsikt dylika egenskaper näppeligen kunna tillskrifvas personer, som ej uppnått den i lag stadgade myndighetsåldern, får jag härmed föreslå, att punkt 2 måtte i sin helhet få följande lydelse: *att undervisningen handhafves af en duglig, för ifrågavarande undervisning särskildt utbildad eller eljest af skolrådet lämplig befunnen lärarinna, börande dock statsbidrag i det senare fallet ej utgå förr, än vederbörande skolråd eller skolstyrelse styrkt, att fackutbildad lärarinna ej kunnat erhållas, hvarjämte lärarinnans ålder i intetdera fallet bör understiga 21 år.*

Herr Billing: Den siste talarens förslag afser ändring i det under mom. 2 upptagna villkoret i två afseenden, nämligen dels att det icke skulle vara ett skolråd tillåtet att till lärarinna i skolkök antaga en, som icke genomgått fackutbildning, utom i det fall att icke

någon fackutbildad lärarinna kunnat erhållas, dels ock för det andra att ingen lärarinna skulle få antagas, som icke vore 21 år gammal.

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

Det är alldeles tydligt, att, såvidt dessa fackutbildade lärarinnor äfven i andra afseenden än i fråga om denna utbildning befin nas vara praktiskt dugliga, de också blifva i första hand använda. Men å andra sidan är det väl också lika klart, att, om en kommun anser, att den kan få en lämpligare lärarinna än en fackutbildad, denna kommun ej bör förmenas rätt att använda en sådan. Den siste talaren anförde som motiv för den nu föreslagna förändringen, att det skulle vara orätt mot de lärarinnor, som bekostat sig fackutbildning, om de icke ginge före dem, som icke gjort en sådan påkostnad. Men det kan väl ändå icke sättas i fråga annat, än att det egentliga syftet här icke kan vara att bereda vissa lärarinnor ersättning för deras utgifna kostnader, utan att förnämsta syftet är, att skolköken blifva skötta så väl som möjligt. Jag tror för min del, att dessa lärarinnor, som genomgått en fackutbildning, verkligen skola i första rummet blifva använda. Om man bifölle herr Enhörnings förslag, skulle följden däraf ovedersägligen blifva, att i många kommuner icke något skolkök blefve inrättadt, och det vilja vi ju icke gärna vara med om.

Hvad det andra ändringsförslaget beträffar, att man icke skall få antaga en lärarinna, som icke är 21 år, tager jag för afgjordt, att det skall vara högst sällsynta undantagsfall, att en kommun anställer en yngre lärarinna. Men jag för min del tror, att skolråden ha en smula sundt förnuft och kunna bedöma dessa saker så bra, att de icke sätta ett barn till lärarinna, där de icke hafva sig bekant, att barnet under 21 år hunnit den mognad, att det särskildt passar för uppgiften.

Jag anhåller om bifall till punkten.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande moment yrkats, dels att detsamma skulle godkännas i enlighet med utskottets förslag, dels ock, af herr *Enhörning*, att momentet skulle godkännas med följande tillägg: »börande dock statsbidrag i det senare fallet ej utgå förr, än vederbörande skolråd eller skolstyrelse styrkt, att fackutbildad lärarinna ej kunnat erhållas, hvarjämte lärarinnans ålder i intetdera fallet bör understiga 21 år».

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på momentets godkännande enligt utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. 3) och 4).

Godkändes.

Mom. 5).

Herr Enhörning: Kungl. Maj:t har föreslagit, att eleverna skola vara »intagna i folkskola och där uppflyttats till fjärde årsklassen», under det att utskottet föreslår, att eleverna skola vara

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

»intagna i folkskola och vare sig där uppflyttats till fjärde årsklassen eller uppnått tolf års ålder». — Beträffande flickor, som redan afslutat sin skolgång, men icke äro öfver 18 år gamla, äro Kungl. Maj:t och utskottet ense.

Det är emellertid högst antagligt, att de första skolkök, som blifva inrättade på landsbygden, komma att blifva flyttande sådana, och då hvarje kurs bör omfatta minst trettio på hvarandra följande arbetsdagar med minst fyra timmars undervisning hvarje arbetsdag, måste skolkökseleverna otvifvelaktigt afstå från en alltför dyrbar del af undervisningen i folkskolan under det år af sin skoltid, då de nått sin största utveckling och följaktligen bäst böra kunna tillgodogöra sig den undervisning, som där lämnas. Detta synes mig böra undvikas, så mycket hellre som antagligen ett mycket stort antal flickor skulle, medan de åtnjuta undervisning i folkskolans fjärde klass, begagna sig af skolkökskursen såsom erbjudande nyhetens behag jämte större omväxling. Fara värdt är äfven, att åtminstone en del af de kunskaper i huslig ekonomi, som därvid inhämtas, glömmes bort, innan flickorna själfva få tillfälle att praktiskt tillämpa dem, och därigenom skulle målet med undervisningen delvis förfelas. Efter att vid 12—14 års ålder hafva genomgått folkskolan bruka flickorna — åtminstone i mina trakter — i de flesta fall stanna kvar i hemmet ännu ett eller annat år i och för genomgående af konfirmationsundervisningen, och bruka de vid denna tidpunkt äfven i allmänhet få mera deltaga i de i hemmet förekommande hushållsbestyren. Lämpligt synes det mig då vara, att flickorna samtidigt därmed och sålunda först efter slutad skolgång beredas tillfälle att genomgå den föreslagna kursen i huslig ekonomi. Fördelen af denna anordning synes mig uppenbar, ty intresset hos de unga eleverna för hushållsgöromål är vid denna tidpunkt helt säkert vida större än under skoltiden, hvarigenom man äger skäl vänta, att de bättre skola söka tillgodogöra sig den i skolkökskurserna lämnade undervisningen, hvartill ock helt säkert den omständigheten kommer att bidraga, att flickorna samtidigt i hemmen få omsätta sina nyförvärfvade kunskaper i praktiken. Sist, men icke minst, synes det mig vara af ofantligt stor betydelse för flickornas framtida väl, att de äfven under denna tidpunkt, då de själfva anse sig vara mer utvecklade och försigkomna än under skoltiden, stå under inflytande och ledning af en lärarinna. Mig synes därför, att kursen för huslig ekonomi bör förläggas till tiden närmast efter den egentliga folkskolans afslutande — dock med den inskränkning, att flickorna icke böra vara öfver aderton år gamla för att däri få deltaga. Mot denna anordning kan dock möjligen invändas, att en stor del af flickorna skulle kunna undandraga sig skolköksundervisningen till följd af att all kontroll förlorats efter slutad skolgång, och då man tager i betraktande det allmänt erkända behofvet af dylik undervisning, anser jag det nödvändigt, att deltagandet i de förslagna kurserna snarast möjligt göres obligatoriskt för alla från folkskolan utgångna flickor på de platser, där sådana kurser finnas inrättade. Genomförandet häraf bör väsentligen underlättas af den framhållna omständigheten, att flickorna vid denna tidpunkt vanligen fortfarande vistas i hemmen i och för genomgående af konfirmationsundervisningen. Då det emellertid i vissa

fall kan gifvas omständigheter, hvilka tala för att undantag lämpligen torde böra medgifvas med afseende på tiden för genomgående af kursen, böra skolråden äga rätt att efter därom gjord framställning gifva flickor, som uppflyttats till folkskolans fjärde årsklass, tillstånd att redan då genomgå kursen för huslig ekonomi.

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

Jag har således här gjort det till regel, att eleverna vid dylika kurser skola hafva genomgått den egentliga folkskolan, och till undantag från regeln, att de få deltaga, fastän de ännu tillhöra folkskolan, beroende på skolråden.

På grund af hvad jag sålunda anfört, vågar jag, herr grefve och talman, föreslå, att denna punkt måtte få följande lydelse: *att i undervisningen, såvidt den meddelas i folkskola eller särskild anstalt, skola de flickor deltaga, som under nästföregående året utgått från den egentliga folkskolan på de platser, där skolkökskurser inrättats, dock med rätt för skolråden att efter framställning i de fall, där de så finna lämpligt, gifva tillstånd åt flickor, som äro intagna i folkskola och där uppflyttats i fjärde årsklassen, att redan då genomgå kursen, liksom ock att tillåta flickor, som tidigare slutat folkskolan men icke äro öfver aderton år gamla, att begagna sig af undervisningen i dylika kurser.*

Herr Billing: Den första af de förändringar, som den siste talaren föreslagit i mom. 5, gick ut på att dessa skolkurser, hvarom här är tal, skulle efter regeln förläggas till ferierna och endast undantagsvis få utföras under pågående termin, d. v. s. att åtminstone icke efter regeln barnen skulle få deltaga i dessa kurser, så länge de ännu gingo i skolan eller under läsetermin för dem. Han har således velat här göra en inskränkning i rätten för skoldistrikten att anordna dessa kurser. Utskottet har däremot äfven i detta fall velat lämna frihet åt skoldistrikten att ordna denna undervisning antingen fristående från skolschemat i öfrigt eller också såsom införd i detta skolschema. Och det kan väl ej vara någon anledning att beröfva skoldistrikten denna frihet, detta så mycket mindre som undervisningen i skolköket just tillsammans med den öfriga undervisningen stämmer väl samman med det redan under mom. 1 antagna villkoret, hvaremot den siste talarens förslag snarare skulle innebära ett undantag från detta villkor. Men säkert är ju det, att i samma mån som man inskränker rätten för barnen att få del i denna undervisning, i samma mån inskränker man också de barns antal, som komma att få deltaga i samma undervisning. Då vi önska, att så många barn som möjligt skola få undervisning i skolköken, måtte det väl vara bättre att låta barnen, både under den tid de gå i skolan och sedan de slutat skolan, få deltaga i den.

Den andra förändringen samme talare föreslagit anser jag vara ännu mera opraktisk. Utskottet föreslår, att i dessa skolkurser skulle få deltaga dels barn, som hade uppflyttats till fjärde klassen i folkskolan och ginge där kvar, dels sådana, som hade slutat skolan och icke öfverskridit 18 års ålder, dels ock undantagsvis sådana barn i folkskolan, som ej blifvit uppflyttade till fjärde klassen, men som dock hunnit 12 års ålder. Nu vill herr Enhörning utesluta den sistnämnda

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

kategorien. Jag ber att på det allra bestämdaste få afstyrka bifall till en sådan framställning. Utskottet har utgått från att det är den föreskrifna åldern och ej de bokliga kunskapernas inhämtande, som gör flickorna lämpliga att undervisas i skolköken; och utskottet har reflekterat på att det finnes många stackars barn, som aldrig någonsin kunna blifva uppflyttade i fjärde klassen, därför att de ej hafva, som man säger, något läshufvud. Nog vore det hårdt, om, därför att dessa ej hafva läshufvud, så att de kunna uppflyttas i fjärde klassen, de också skulle uteslutas från denna undervisning. Det kan väl ej vara annat än lämpligt, att dessa barn också få lära sig någon smula att laga mat. Det kunna de behöfva, äfven om de icke kunna blifva uppflyttade i fjärde klassen.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende på förevarande moment yrkats, dels att detsamma skulle godkännas enligt utskottets förslag, dels ock, af herr *Enhörning,* att momentet skulle erhålla följande lydelse: »att i undervisningen, såvidt den meddelas i folkskola eller särskild anstalt, skola de flickor deltaga, som under nästföregående året utgått från den egentliga folkskolan på de platser, där skolkökskurser inrättats, dock med rätt för skolråden att efter framställning i de fall, där de så finna lämpligt, gifva tillstånd åt flickor, som äro intagna i folkskola och där uppflyttats i fjärde årsklassen, att redan då genomgå kursen, liksom ock att tillåta flickor, som tidigare slutat folkskolan, men icke äro öfver aderton år gamla, att begagna sig af undervisningen».

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden och förklarades propositionen på momentets godkännande enligt utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. 6).

Godkändes.

Mom. 7).

Herr Billing: De invändningar, som herr statsrådet gjorde emot detta moment, för så vidt de afse själfva sakinnehållet i detsamma, kan jag icke underskrifva, men däremot kan och vill jag gifva honom rätt i viss mån med afseende å hans anmärkning emot själfva formuleringen af villkoret. Detta, att matgästerna »*helst*» skola utgöras af elevernas skolkamrater, har han ansett skulle blifva nästan omöjligt för folkskoleinspektören att vitsorda. Ehuru jag är öfvertygad om att folkskoleinspektörerna hafva löst större svårigheter än denna, så anser jag anmärkningen i alla fall vara riktig, och därför anhåller jag att få föreslå, att det sjunde villkoret må komma att lyda på följande sätt: »att undervisningen icke är förenad med servering till flera främmande matgäster än som motsvarar elevernas antal, börande såsom matgäster emottagas i främsta rummet elevernas skolkamrater och, endast där

sådana icke till det fastställda antalet anmäla sig, äfven andra personer».

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande nu föredragna moment allenast yrkats, af herr *Billing,* att detsamma skulle godkännas med den ändring, att slutmeningen erhölle följande ändrade lydelse: »börande såsom matgäster mottagas i främsta rummet elevernas skolkamrater och, endast där sådana ej till det fastställda antalet anmäla sig, äfven andra personer».

Härefter gjordes propositioner, först på momentets godkännande utan ändring samt vidare på bifall till berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. 8).

Herr Enhörning: Det synes mig, att sådana omständigheter kunna förekomma, att en eller annan elev möjligen icke på grund af afgifterna kan beredas tillfälle att deltaga i en kurs för huslig ekonomi, och för att detta hinder må blifva undanröjdt, anhåller jag, att här måtte inflickas orden: »med befrielse därifrån i händelse af ömmande omständigheter». För att icke skolköket skall blifva en nagel i ögat på församlingsborna, för den händelse till exempel lärarne vilja begagna sig af detsamma för intagande af sina måltider, tillåter jag mig föreslå att priset för dem icke sättes högre än 25 % utöfver medelpriset för de använda matvarorna, detta för användning af servis och tillagningen, hvarjämte jag anser, att de skolbarn, som bespisas, icke skola erlägga någon som helst afgift. På grund af hvad jag sålunda anfört hemställer jag, herr talman, att punkt 8 måtte få följande lydelse: »att af eleverna icke upptages annan afgift än ersättning för spisning i skolköket, med befrielse därifrån i händelse af ömmande omständigheter, hvilken afgift icke sättes högre än medelpriset för de använda matvarorna och att af lärarepersonalen upptages samma afgift med högst 25 % tillägg därå såsom ersättning för tillagning och servis, börande bespisade skolbarn däremot icke erlägga någon afgift».

Herr Billing: Den första af herr Enhörning föreslagna förändringen afsåg att bereda möjlighet för vederbörande att låta barnen äta vid skolköket utan något slags afgift, men denna förändring behöfves naturligtvis icke, då den af utskottet gifna formuleringen af villkoret icke på något sätt betager skolrådet en sådan frihet. Den ändringen är sålunda fullkomligt onödig.

Så har han för det andra velat tillägga ett nytt stycke, som skulle bestämma, huru mycket kommunen äger att taga betaldt af andra än barnen. Jag hemställer dock, om det icke skall vara vederbörande skoldistrikts rätt att få bestämma priset för den mat, som det vill sälja. Jag anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende på föreliggande moment yrkats, dels att

Ang. anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor m. m. (Forts.)

detsamma skulle godkännas i enlighet med utskottets förslag, dels ock, af herr *Enhörning*, att momentet skulle erhålla följande lydelse: »att af eleverna ej upptages annan afgift än ersättning för spisning i skolköket med befrielse därifrån i händelse af ömmande omständigheter, hvilken afgift icke sättes högre än medelpriset för de använda matvarorna, och af lärarepersonalen samma afgift med högst 25 % tillägg därå såsom ersättning för tillagning och servis, börande de bespisade skolbarnen däremot icke erlägga någon afgift».

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på momentets godkännande enligt utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. 9) och 10).

Godkändes.

Återstående delar af punkten a).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten b).

Herr Enhörning: Utskottet har föreslagit, att anslaget skall utgå med 75 kronor såsom bidrag till lärarinnans aflöning samt 25 kronor såsom bidrag till bestridande af öfriga löpande utgifter, tillsammans 100 kronor emot af Kungl. Maj:t föreslagna resp. 100 och 50 kronor, summa 150 kronor. Med anledning häraf yrkar jag, herr grefve och talman, afslag på utskottets hemställan och bifall till den kungl. propositionen.

Herr Billing: När kammaren nu har bifallit ingressen, där det är bestämdt, att bidraget ej skall utgå efter det kungl. förslaget utan med reduceradt belopp, så skall väl kammaren också taga konsekvensen däraf och göra en rätt multiplikation samt icke multiplicera fel i moment b).

Herr Enhörning: På grund af hvad nu blifvit upplyst afstår jag från mitt yrkande i detta afseende.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Föredrogs å nyo statsutskottets den 28 nästlidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 96, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående beredande af fast anställning åt personer, som hos statens ämbetsverk äro på ett stadigvarande sätt sysselsatta med skrifgöromål m. m.

Om beredande af fast anställning åt vissa renskrifvare m. fl.

I en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 105) hade herr *C. A. Lindhagen* föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, i hvad mån hos statens ämbetsverk och myndigheter personer äro på ett stadigvarande sätt sysselsatta med skrifgöromål och dylika sysslor utan att äga någon fast anställning, äfvensom i anledning af denna utredning föreslå Riksdagen erforderliga åtgärder, i ändamål att jämväl dessa biträden, kvinnor såväl som män, må i likhet med öfriga ämbets- och tjänsteinnehafvare samt vaktbetjänte erhålla fast anställning med rätt till sjukhjälp, semester och pension.

Utskottet hade af anförda orsaker hemställt, att herr Lindhagens ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet fanns reservation afgifven af herrar *P. Olsson*, *A. Wiklund*, *K. Starbäck*, *Å. H. Hammarskjöld*, *E. Hammarlund* och *L. Eriksson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, med anledning af herr Lindhagens förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, »det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och i hvad mån personer, som äro hos statens ämbetsverk och myndigheter på ett stadigvarande sätt sysselsatta med skrifgöromål och dylika sysslor, må kunna erhålla någon fastare anställning, äfvensom för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill denna utredning må föranleda».

Herr Rudebeck: Då samtliga ledamöter från Första Kammaren i statsutskottet hafva afstyrkt motionen i fråga, är det ju visserligen icke med stor förhoppning om att kunna vinna framgång åt saken, som jag nu begärt ordet, men då den fråga, som här föreligger, enligt min uppfattning är af mycket behjärtansvärd beskaffenhet, kan jag icke underlåta att uttala min mening i frågan. Frågan afser att bereda en fastare anställning åt dem, som i egenskap af extra biträden äro sysselsatta med skrifgöromål och dylikt hos ämbetsverk och myndigheter. Dessa extra biträden måste man anse vara arbetskrafter, som staten onekligen behöfver, de äro af en ganska stor betydelse för arbetet, och när staten behöfver dem, så synes det mig också vara både rimligt och rätt, att staten icke helt och hållet lämnar dem åsido utan söker i någon mån taga till vara deras berättigade intressen att få en något fastare ställning. I våra tider, då så stora anspråk ställas på den enskilde arbetsgifvaren, då man fordrar, att han i allo skall så vidt möjligt tillgodose sina arbetare, så synes det mig, att icke heller staten uti detta fall bör underlåta att göra hvad härutinnan rimligen kan af staten begäras.

Det arbete, hvarom här är fråga, utöfvas till det mesta, sannolikt till det allra mesta af kvinnliga biträden. Deras arbete med skrifgöromål och hvad därmed sammanhänger är synnerligen ansträngande, och den, som har något haft tillfälle att bedöma hvad ett sådant arbete kräfver, inser, att det verkligen icke kan betraktas såsom ett obetydligt eller ens såsom ett lätt arbete. Att de, som under en lång följd af år varit sysselsatta med arbete i statens tjänst, icke äga någon

Om beredande af fast anställning åt vissa renskrifvare m. fl. (Forts.)

utsikt till att i händelse af ålderdom eller sjukdom kunna få någon hvila eller hjälp, kan ju icke vara rätt.

Utskottet förnekar visserligen icke, att det finnes en viss anledning att bereda en fastare anställning åt dessa personer, men utskottet anser, att, om något därutinnan skall kunna göras, framställning därom bör komma från vederbörande myndigheter. Enligt mitt förmenande bör emellertid framställningen härom komma från Riksdagen, då frågan nu är hos Riksdagen väckt. Tillgodoseendet af deras intressen bör icke göras beroende af den ena eller den andra myndighetens särskilda framställning, utan frågan bör ses öfver och tagas under bedömande i sin helhet. Jag vill icke gå så långt i mina önskningar eller formulera mitt yrkande så, som motionären har gjort, utan jag anser, att den formulering, som uti reservationen är angifven, är bättre och mera tillfredsställande. Utskottet håller före, att åtgärden skulle kunna taga en ofantligt stor utsträckning, då man icke vet, hvar gränsen skulle sättas. Jag tror dock, att man därutinnan öfverskattar frågan, ty det är icke min och icke heller har det varit motionärens mening, att *alla* dessa extra anställda skola komma i åtnjutande af en fastare anställning. Det kan naturligtvis aldrig undvikas, att äfven mera tillfälliga biträden kunna behöfvas, och dessa kunna ju icke göra anspråk på att erhålla en fastare ställning. Frågan gäller sådana biträden, som visserligen benämnas extra biträden, men hvilkas arbete dock kontinuerligt fortgår det ena året efter det andra. Dessa borde, sedan de under en följd af år arbetat i statens tjänst, i denna sin tjänstgöring beredas en förmån och en trygghet, t. ex. genom semester, utan skyldighet att då åt en annan afstå från sina små inkomster, samt vid inträffande sjukdom och ålderdom understöd i form af pension eller likartadt uttryck af erkänsla. Detta är ju ganska rimliga anspråk.

Vidare synes det mig vara klart att, om man på detta sätt bereder en fastare anställning åt dessa skrifbiträden, deras antal icke behöfver blifva så stort, ty det är ju gifvet, att de, genom att få en säkrare ställning och en mera tryggad framtid, mera odeladt kunna ägna sig åt sitt arbete, och det därigenom blifver möjligt att få arbetet utfördt genom ett mindre antal personer än som eljest fordras, då de arbeta under så osäkra förhållanden.

Dessa biträden få många gånger arbeta på den tid, då andra arbetare hvila. Motionären har fullkomligt riktigt framhållit, att de många gånger få sätta nätterna till för sitt arbete. Med de anspråk, som numera i allmänhet ställas på arbetet i ämbetsverken, kan detta icke alltid ordnas på sådant sätt, att dessa arbetare kunna få sin sysselsättning endast på dagen, utan de måste många gånger för utförande af sitt arbete anlita en sen timme.

För icke så länge sedan var uti Riksdagen före frågan om att bestämma en vissa stängningstid för butiker, och när man därutinnan önskade, att arbetet för biträdena där skall begränsas, så är det väl icke obilligt, om man nu fordrar, att dessa statens skrifbiträden åtminstone skola få den förbättring i den bekymmersamma ställning de nu hafva, som här ifrågasättes. Det är på dessa skäl, som jag för min del anser, att man icke gör rätt uti att förbise de billiga anspråk, som här framställas, eller, såsom utskottet vill, stanna vid endast ett er-

Om beredande af fast anställning åt vissa renskrifvare m. fl. (Forts.)

kännande utan att handla därefter. Det är sant, att det kan komma att medföra en utgift för staten, det vill jag icke förneka, men å andra sidan betyder den utgiften från statens sida ändock ofantligt litet emot hvad summan betyder för dem, som få den. Genom den utredning, som här är begärd, bör man kunna få ådagalagdt, huru denna sak skulle kunna på ett tillfredsställande sätt ordnas. Det ligger ju sedermera i Riksdagens makt att, när utredningen har kommit, göra den begränsning i framställningen, som kan finnas skälig. Men att nu skjuta frågan ifrån sig anser jag icke vara lämpligt, och därför anhåller jag, herr grefve och talman, att för min del få yrka bifall till den af ledamöter i statsutskottet från Andra Kammaren afgifna reservationen.

Herr Nyström, Carl: Jag är i allo — såväl i afseende på motivering som å yrkande — förekommen af den föregående talaren och kan därför inskränka mig till att instämma med honom och anhålla, att få detta antecknadt till protokollet.

Herr Billing: Jag ber om förlåtelse, för att jag så ofta besvärar herrarne, men detta är emellanåt en olycklig skyldighet för ordföranden på andra utgiftsafdelningen.

Det sista herr Rudebeck anförde till stöd för sitt yrkande var, att det här icke vore fråga om annat än att begära en utredning, och att det stod Riksdagen fritt att, när en sådan med sina resultat förelåge för Riksdagen, efter vederbörlig pröfning afslå eller godkänna densamma. Herrarne veta lika väl som jag, att Riksdagen i alla fall binder sig tämligen bestämdt vid en sådan utrednings resultat, om Riksdagen begärt utredningen, åtminstone i de flesta fall.

Hvad nu själfva saken angår, så är ju utskottet ense med de två sista talarne därom, att skäl kunna föreligga att åtminstone med afseende å en del af de personer, hvarom här är fråga, bereda dem en fastare ställning än de nu hafva. Riksdagen har ock i enlighet med statsutskottets förslag åtminstone ett par gånger beviljat pension åt sådana personer, hvarom här är tal, och jag är alldeles öfvertygad om att, där skäl verkligen härför föreligga, Riksdagen icke heller kommer att gå ifrån en sådan en gång inslagen praxis. Nu har statsutskottet uttalat den uppfattningen, att den riktiga vägen för att få denna sak ordnad skulle vara den, att hvarje särskildt fall pröfvas för sig och att vederbörande ämbetsverk, som har en sådan person i sin tjänst, hvilken verket finner vara berättigad till att få en sådan fastare anställning, redan innan personen tager afsked, men framför allt då det blir fråga om pension, icke lärer försumma utan uppfyller en detsamma åliggande, jag förmodar ganska kär plikt, att hos Kungl. Maj:t väcka förslag i det särskilda fallet. Detta har utskottet ansett vara den riktiga vägen, särskildt som det vore vanskligt att så här, då icke någon som helst utredning föreligger, begära en utredning af det stora omfång, som här blifvit icke blott af motionären, utan också af reservanterna föreslagen, då Riksdagen, som jag redan nämnt, naturligtvis blefve mer eller mindre bunden af ett sådant beslut. Det har naturligtvis varit ett afgörande skäl för statsutskottet, att man icke det ringaste kan

Om beredande af fast anställning åt vissa renskrifvare m. fl. (Forts.)

öfverse omfattningen af de konsekvenser, som skulle följa af ett sådant beslut. Vi hafva icke någon föreställning om huru många personer det här är tal om, vi hafva icke någon föreställning om hvad det egentligen är, som för dessa många begäres, och under sådana förhållanden har statsutskottet ansett sig böra, i likhet med hvad föregående år skett, afstyrka bifall till motionen.

Jag anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Herr von Friesen: Jag skall be att i likhet med den förste ärade talaren få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen. Som bekant är det i ämbetsverken åtskilliga mekaniska göromål, som icke anses böra utföras af tjänstemännen själfva, ehuruväl de sammanhänga med tjänsten. Det skulle taga upp deras tid allt för mycket, det behöfves icke de förutsättningar, som tjänstemännen hafva, för att utföra dessa mekaniska arbeten, och till följd därutaf är det ju praktiskt och ändamålsenligt att befria tjänstemännen med deras högre utbildning från dessa mekaniska arbeten och låta dem utföras af personer, som icke hafva någon högre utbildning. Detta har också den nu arbetande löneregleringskommittén tydligt framhållit, då den sagt, att från tjänstemännens åligganden böra undantagas sådana rent mekaniska arbeten som renskrifning och dylikt, »hvilka icke äro ägnade att framkalla ämbetsmannaduglighet och den för vidare befordran nödiga skickligheten». Det är således gifvet, att dessa skrifbiträden mera än hittills komma att göras till en verklig institution vid ämbetsverken. Kan det då vara rättvist, att de personer, som fullgöra detta för staten viktiga uppdrag, icke skola ställas på fastare fot än för närvarande? Man har med skäl ansett, att vaktmästarne skola hafva en fastare ställning, ty äfven dessa hafva ett ansvarsfullt uppdrag, men jag tror, att många skrifbiträden i lika hög grad som vaktmästarne behöfva beredas en sådan fastare ställning. Jag har har själf haft direkt erfarenhet af detta. Jag har sett, hvilken ofantlig nytta ett sådant kvinnligt skrifbiträde kan göra. Hon arbetar alldeles lika mycket som tjänstemännen göra, och jag påstår, att hennes arbete är af väsentlig vikt för det verk, där hon är anställd. Men ehuru hon hela sin tid är upptagen för verkets skull, finnes det icke, om hon blir sjuk, någonting att gifva henne uti ersättning under hennes sjukdom. Kan detta vara rättvist? Om en vaktmästare blir sjuk, får han behålla en stor del af sin lön, och detta med rätta, men hon får ingenting. Kan det vara rättvist?

Nu är det här i utskottets betänkande sagdt, att man skall gå så till väga, att, om ett ämbetsverk finner sådant i särskildt fall nödvändigt, verket skall göra framställning i frågan, för att Riksdagen därom må besluta. Men jag känner statsutskottet mycket illa, om icke statsutskottet, för den händelse så skedde, skulle säga, att det icke uti ett sådant enstaka fall är skäl uti att göra undantag från den gängse regeln, ty man kan icke på förhand förutse, hvartill ett sådant beslut skulle komma att leda och hvilka konsekvenser det skulle komma att medföra. Jag har fått en bekräftelse på riktigheten af denna min uppfattning, då jag sett, på hvilka grunder statsutskottet nu och förra året afstyrkt denna framställning. Då var det så, att »med afseende

å de synnerligen vidtgående konsekvenser, som tillämpningen af de af motionären uttalade tankarna skulle medföra, och då frågan om extraordinarie biträdens ställning i de af motionären angifna hänseenden synas böra i ett sammanhang tagas i öfvervägande», afstyrkte utskottet motionen. Då ansåg utskottet sålunda, att frågan i hela dess omfattning skulle tagas i öfvervägande. I år åter säger utskottet, att frågan i hvarje särskildt fall bör tagas i öfvervägande. Jag frågar då: när skall frågan under sådana förhållanden komma till sin lösning? Det är otänkbart, att det någonsin kan ske.

Om beredande af fast anställning åt vissa renskrifvare m. fl. (Forts.)

Nu är här sagdt, att Riksdagen genom att begära en utredning har bundit sig. Det är sant, att Riksdagen har bundit sig vid, att den vill göra något. Men om Kungl. Maj:t skulle komma att föreslå allt för många sådana här fasta platser, hvilket ju skulle kunna tänkas, icke har Riksdagen då bundit sig vid att taga alla de platser, som Kungl. Maj:t föreslår; det kan ju möjligen vara nog att taga några.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, att det icke alls är meningen, att alla, som nu sysselsättas med skrifgöromål i ämbetsverken, skola få en sådan fastare ställning, som här åsyftas. Här föreligger en ganska omfattande utredning, verkställd af Fredrika-Bremerförbundet, i detta hänseende, genom hvilken det är utrönt, att fast anställning endast behöfves för ett jämförelsevis mindre antal. Det stora flertalet lämnar sina platser, sedan de varit anställda i 7, 8 à 9 år, de gifta sig eller få andra sysselsättningar, som äro mera lönande. Fast anställning behöfves sålunda visst icke för alla, utan endast för ett mindre antal i hvarje ämbetsverk. Men om allt detta kan ju den blifvande utredningen lämna närmare upplysning. Den statsutskottets ledamot, som här fört utskottets talan, sade, att här icke förelåg någon utredning, och ändå begärde man en utredning. Ja, att utredningen icke kan vara fullständig, när man begär en utredning, det är ju klart, ty då vore det ingen idé att begära en sådan. Men det föreligger dock en så pass ingående utredning, att man med skäl kan ifrågasätta, att här en verklig utredning är af behofvet påkallad.

Den föregående ärade talaren sade också, att man icke ens vet, hvad som skulle begäras och rörande hvilka personer denna utredning skulle ske. Ja, det är icke heller så godt att på förhand säga, men det är ju dock dem, som hafva en stadigvarande sysselsättning med skrifgöromål och dylikt, frågan uti främsta rummet skulle gälla, och det synes mig, att detta är en så pass stor begränsning, som på förhand kan ges, innan en utredning har blifvit gjord. Sedan skall naturligtvis utredningen gifva den verkliga begränsningen. Herr talman! På grund af hvad jag nu anfört, ber jag att få yrka bifall till den af herr Olsson m. fl. afgifna, vid betänkandet fogade reservation.

Herr Billing: Jag skall icke yttra mig mer om själfva saken. Men då min gamle kamrat på andra utgiftsafdelningen vill påbörda oss en inkonsekvens emellan hvad vi sagt i år och i fjol, kan jag icke underlåta att för afdelningens skull besvara denna anmärkning. Han säger, att vi i år sagt, att hvarje sådan fråga skall pröfvas för sig, men i fjol, att frågan i hela sin omfattning skulle tagas under om-

Om beredande af fast anställning åt vissa renskrifvare m. fl. (Forts.)

pröfning. Ja, det vore naturligtvis inkonsekvent sagdt, såvida vi båda gångerna talat om samma sak, men det gjorde vi icke. Ty när statsutskottet eller andra utgiftsafdelningen i fjol skref, att frågan skulle pröfvas i hela sin omfattning, så afsåg det icke den nu föreliggande frågan, utan man tänkte på hela den stora rörelsen bland alla dessa extra ordinarie tjänstemän, som hade ingått med en petition till regeringen att få sina förhållanden ordnade. Det var om den frågan vi talade då, när vi sade, att den skulle pröfvas i hela sin omfattning. Jag vågar verkligen påstå, att det icke föreligger någon inkonsekvens mellan hvad utskottet skrifvit i fjol och i år.

Herr von Friesen: Ja, det är ju möjligt, att någon inkonsekvens icke föreligger, men åtminstone är det icke på de skäl, som den föregående talaren anfört. Ty äfven i fjol handlade det dock om dessa skrifbiträden, men utskottet hade då fått den uppfattningen, att framställningen endast gällde de kvinnliga, och därför ansåg utskottet, att man kunde taga med äfven de manliga, och att på det sättet frågan i hela dess omfattning skulle pröfvas. Jag skall för öfrigt be att få läsa upp utskottets motivering i fjol i sin helhet, ty jag har den här afskrifven. Den lyder: »Utskottet vill icke bestrida, att i vissa fall extra ordinarie befattningar i statens tjänst kunna böra förändras till ordinarie och att på grund af särskilda förhållanden åt kvinnor, som under lång tid och på stadigvarande sätt för statens räkning arbetat i sådana anställningar, hvarom i motionen förmäles, bör — i likhet med hvad Riksdagen under innevarande år i ett fall medgifvit — beredas något understöd, när de på grund af sjukdom eller ålder icke längre kunna fortsätta sitt arbete. Men med afseende på de synnerligen vidtgående konsekvenser, som tillämpningen af de af motionären uttalade tankarna skulle medföra, och då frågan om extra ordinarie — manliga och kvinnliga — biträdens ställning i de af motionären angifna hänseenden synes böra i ett sammanhang tagas i öfvervägande, anser sig utskottet icke böra tillstyrka hvad af motionären föreslagits, utan hemställer att» o. s. v.

Motionen gällde uteslutande dessa skrifbiträden och icke de extra ordinarie tjänstemännen med deras föregående högre utbildning. Det framhölls tydligen i motionen, att dessa extra ordinarie tjänstemän visserligen arbetade under mindre goda villkor, men att de dock arbetade på en förhoppning om befordran till ordinarie plats, under det att dessa skrifbiträden icke hade någon förhoppning om att någonsin få en fastare plats, som kunde skaffa dem någon hjälp, när de blefvo sjuka eller gamla. Jo, säger man, när de blifva gamla, skall man hjälpa dem med en framställning till Riksdagen. Men det är icke så lugnt att gå endast med en förhoppning på Riksdagen, nog är det bättre att hafva realiserandet af sin förhoppning på papperet.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande utlåtande yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, af herr *Rudebeck*, att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till herr Rudebecks yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr Billing begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande n:r 96, röstar

Ja;

den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservation.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 49;

Nej — 59.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 28 sistsidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtanden:

n:o 97, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om beredande af särskild pension åt postbetjänten S. Z. Abramssons änka och minderåriga barn,

n:o 99, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande af eldsläckningsmateriel för en del kustfästningar och kustpositioner,

n:o 100, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anskaffande af elektriska sättare m. m. för Ellenabbsbatteriet i Karlskrona, och

n:o 101, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående dispositionen af en i fångvårdsstyrelsens hufvudbok balanserad behållning af brandskadeersättning,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Ang. försäljning af förra militiebostället Hesslö.

Föredrogs å nyo statsutskottets den 28 nästlidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 102, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af förra militiebostället Hesslö n:is 1, 2, 3 och 4 i Västmanlands län.

I en till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition (n:o 82) af den 9 mars 1906 hade Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen medgifva,

Ang. försäljning af förra militiebostället Hesslö. (Forts.)

dels att förra militiebostället 4 mantal Hesslö n:is 1, 2, 3 och 4 i Badelunda socken och Siende härad af Västmanlands län måtte till staden Västerås försäljas mot köpeskilling, hvilken på stadens bekostnad skulle bestämmas i den ordning, som i fråga om jords eller lägenhets afstående för allmänt behof vore föreskrifven i kungl. förordningen den 14 april 1866, och mot öfvertagande af de kronans skyldigheter mot egendomens arrendator R. Stephani, hvilka grundade sig på med Stephani den 23 augusti 1901 om egendomen afslutadt arrendekontrakt, samt under villkor i öfrigt:

att äganderätten till egendomen af staden skulle öfvertagas den närmast efter köpeskillingens bestämmande inträffande fardag, å hvilken dag köpeskillingen senast skulle i länets ränteri inbetalas;

att de till egendomen hörande hemman efter köpebrefvets utfärdande i jordeboken skulle upptagas under titel allmänt frälse och svara för de utskylder och onera, som hemman af dylik natur författningsenligt nu eller framdeles åligga; samt

att staden ensam vidkändes lagfartskostnaden och öfriga med köpet förenade utgifter;

dels och att de medel, som genom ifrågavarande försäljning inflöte, måtte, på samma sätt som köpeskillingarna för försålda mindre kronoegendomar, användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark.

Utskottet hade på anförda skäl hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet hade reservation afgifvits af herrar *H. P. P. Tamm*, friherre *J. T. Gripenstedt* samt herrar *E. Fränckel*, *A. G. L. Billing* och *C. J. G. Swartz*, utan att desse likväl däri framlagt sin mening.

Herr Billing: Vanligen visa statsmyndigheterna mycken välvilja, när det är fråga om att åt ett samhälle för något dess viktiga ändamål förvärfva någon kronan tillhörig jord, och därtill finnes naturligtvis mycket goda skäl, då man ju kan taga för afgjordt, att i de flesta fall, där en kommun begär en sådan upplåtelse, och densamma bifalles, kronans domän kommer att blifva på bättre sätt använd än i kronans ägo. Därför föreligger också vid hvarje riksdag en stor mångfald af framställningar från Kungl. Maj:t i nu antydda syfte, som, efter att först hafva behandlats på inkomstafdelningen, i de allra flesta fall af statsutskottet tillstyrkas; och nästan aldrig har det förekommit, att inom Riksdagen invändning gjorts mot bifall till sådana framställningar.

Här föreligger emellertid nu ett undantag. Här har statsutskottet föreslagit, att en kungl. proposition icke måtte af Riksdagen bifallas, och tillsammans med några andra har jag emot utskottets framställning anmält min reservation. Saken förhåller sig på följande sätt. Västerås stad har sett sig nödsakad att anlägga en ny vattenledning. Därtill har samhället varit nödsakadt isynnerhet på grund däraf, att Västmanlands regemente skulle förläggas till Västerås. Den förra vattenledningen räcker icke till för att möta det sålunda ökade behofvet af vatten. Den enda möjliga platsen för den nya vattenledningen var

att anlägga den i Badelundaåsen i den del af densamma, som går genom kronodomänen Hesslö gård. För att utföra denna vattenledning behöfde staden en ganska stor del af denna kronodomän, och då har staden ansett, att dess bästa kräfde att få förvärfva hela domänen; och ett synnerligt skäl härtill hade staden däri, att denna domän går ned till Mälarens strand och att det vore af stor vikt att försäkra sig om, att icke vattnet vid denna strand komme att på grund af allehanda anläggningar orenas. Därför har nu staden begärt att i den ordning, som gäller för expropriation i allmänhet, få förvärfva sig Hesslö gård i sin helhet. Alla myndigheter, som hafva yttrat sig om detta ärende, hafva tillstyrkt detsamma utan några restriktioner och, såsom synes, utan ringaste betänklighet. Ett särskildt skäl för att kunna vänta bifall till sin framställning kände nog staden sig kunna hafva i den omständigheten, att staden måst underkasta sig synnerligen stora uppoffringar för att kunna mottaga Västmanlands regemente, således till statens bästa. Nu har emellertid statsutskottet hemställt om afslag på framställningen och anför härför icke något skäl, som framkommit i den föregående utredningen, utan säger, att den »förebragta utredningen icke lämnar tillräcklig ledning för bedömande, huruvida icke ifrågavarande kronoegendom möjligen skulle till större eller mindre del behöfva till främjande af annat allmänt ändamål disponeras.» Denna sin uppfattning har utskottet, som sagdt, icke hämtat af de papper, som förelågo, utan den måste utskottet hafva fått genom särskilda meddelanden, om hvilkas natur dock utskottet ingenting nämnt. Jag har hört, att de egentliga skälen, hvarför utskottet icke velat tillstyrka den kungl. propositionen, skulle vara två möjligheter, dels den att kanske för regementet ytterligare skulle behöfvas ett stycke af detta hemman, och dels att på detta hemmans grund finnes en grustäkt, och att det vore af vikt, att den på något sätt bevarades åt det stycke land, som ligger däromkring, för att dess invånare därifrån må kunna hämta grus. Dessa skäl kan jag naturligtvis icke helt underkänna, men det synes mig dock som om utskottet mycket väl kunnat tillstyrka bifall till framställningen, men på samma gång gjort vissa villkor och inskränkningar, till exempel sådana villkor som att, i händelse det skulle behöfvas för utvidgning af regementets mötesplats, skulle staden vara skyldig att afstå det behöfliga området, och i händelse grustäkten ansåges behöfva bevaras för den kringliggande landsorten, skulle staden underkasta sig inskränkning i sin äganderätt med hänsikt härtill. Om man gjort sådana inskränkningar och villkor, hade staden i allt fall fått hvad den önskar och behöfver. Jag skall emellertid icke nu göra yrkande på afslag å statsutskottets hemställan, utan jag får försöka att med staden trösta mig med att det i motiven står att utskottet icke *för närvarande* kan förorda bifall till den kungl. propositionen.

Ang. försäljning af förra militiebostället Hesslö. (Forts.)

Herr Wijk, Ivar: Då möjligen kammaren af den föregående högst ärade talarens yttrande fått den föreställningen, att inom utskottet röjts någon afvoghet mot Västerås stads önskan om vattenledning, ber jag att få förklara, att så icke på något vis varit fallet. Då vi behandlade denna fråga på afdelningen, framkommo från ett par vägstyrelser fram-

Ang. försäljning af förra militiebostället Hesslö. (Forts.)

ställningar om att de skulle få göra sina önskningar gällande om tillförsäkring af nödig grustäkt, innan domänen försåldes till Västerås stad; och fann afdelningen och äfven utskottet, att det fanns befogenhet härför. Jag erkänner, att det ju kanske kunde varit mindre nödigt att uppskjuta denna fråga, om det hade varit så, att den lagt hinder i vägen för Västerås stad att få vattenledningen fullbordad. Så är emellertid icke förhållandet, utan Västerås har redan anlagt sin vattenledning och håller på att bygga på domänen tillhörig mark, efter hvad jag försport, och får således vattenledningen färdig under alla förhållanden, äfven om afgörandet af försäljningen uppskjutes till nästa år. Då det nu kan hafva sin betydelse för denna bygd att kunna förskaffa sig nödigt grus, som den är i stor saknad af, har det synts utskottet skäligt uppskjuta denna frågas afgörande till kommande riksdag. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Tamm: Jag hade verkligen hoppats, att den förste ärade talaren i detta ämne skulle yrka bifall till reservationen, d. v. s. afslag på utskottets hemställan, men då så icke skett, ber jag att få tillägga ett par ord till hans anförande.

Först anhåller jag då att få stryka under hvad han sade, att vanligen kommuners framställningar i ärenden som detta röna bifall från Riksdagen. Det skall således vara synnerligen tungt vägande skäl, som skola föreligga, om dylik framställning skall afslås. Jag har förgäfves letat efter dessa tungt vägande skäl i utskottets motivering, ty utskottet antyder ju endast, att det skulle kunna finnas önskemål från det allmännas sida, men säger icke med ett ord hvilka dessa skulle vara. Nu hafva emellertid herrar Billing och Wijk angifvit desamma. Hvad då först beträffar det militära skälet eller att Västmanlands regemente skulle behöfva använda en del af marken i fråga, är jag i tillfälle att på det bestämdaste förklara, att för regementet icke behöfves något af Hesslö mark. Västerås stad har i detta afseende vid upplåtandet af plats för regementets kasern och mark för dess öfningar visat mycket stort tillmötesgående, så att regementet kan sägas vara synnerligen väl försedt i detta afseende. Om utvidgning erfordras, blifver det i hvarje fall icke på Hesslö mark utan på annat område; och i så fall skulle väl enda skälet att behålla Hesslö vara, att det skulle användas som bytesmedel. Men kan väl detta vara ett tillräckligt skäl att behålla en kronodomän? Jag tror, att det militära skälet kan bortelimineras.

Beträffande det andra skälet, som särskildt af inkomstafdelningens ordförande antydts, eller önskvärdheten för de kringliggande häradena att här taga grus, må jag erkänna, att det kunde vara synnerligen bra för dessa härad att få grus gratis, men det lärer väl vara för herrarne bekant, att staden icke kan, om den blir ägare till egendomen, lägga hinder i vägen för att grus där tages. 33 § i väglagen säger, att detta beror på häradsrättens pröfning. Enda skillnaden blir den, att då en liten afgift får erläggas af de väghållningsskyldige i de kringliggande häradena. Jag vågar säga, att äfven detta är ett alltför svagt skäl för att gå emot stadens mycket väl motiverade och af samtliga myndigheter tillstyrkta hemställan.

Nu sade vidare inkomstafdelningens ordförande, att här gällde endast ett uppskof, som icke vållade staden olägenhet. Det kan ju hända att, såsom antydts här, öfverenskommelse lär vara träffad mellan stadsfullmäktige i Västerås och egendomens arrendator, som upplåtit just den remsa mark, som de nödvändigt behöfva, men å andra sidan kan jag icke anse mig öfvertygad på något sätt, att det icke är olägligt för staden att icke redan från början, då det gäller en så dyrbar anläggning, vara förvissad om att kunna disponera marken såväl efter Mälarens strand som äfven på stora områden omkring själfva anläggningen. Jag behöfver i detta afseende endast hänvisa herrarne till de mycket stora kostnader, som hufvudstaden ansett sig böra underkasta sig för att få trygghet i sanitärt hänseende för sin vattenledning.

Ang. försäljning af förra militiebostället Hesslö. (Forts.)

Jag vågar således fortfarande anse, att de skäl, som nu under diskussionen framkommit, men som från början icke anförts af utskottet, icke äro tillräckligt talande för att afslå Kungl. Maj:ts framställning, som afser ett, som jag tror, berättigadt tillmötesgående mot Västerås stad.

Grefve Lewenhaupt: Hesslö gård ligger som bekant nära Mälaren vid slutpunkten af den stora Badelundaåsen, som sträcker sig från Dalarne och som är mycket grusförande. Den har stora grustäkter på många ställen, och de härad, som ligga däromkring, hafva genom inköp på olika områden sökt förse sig med närmast möjligt åtkomliga förråd af grus. Siende härad ligger öster och Tuhundra härad väster om Västerås. Siende härad har nästan uteslutande sina grustag i denna ås och har sökt att få fyndigheter, som ligga närmast stora landsvägen. Hesslö ligger ett bra stycke därifrån, men innehåller, efter hvad man antager, mycket stora och rika fyndigheter af grus. Nu äro de bästa grustagen i trakten upptagna och delvis tömda, så att det är af stor vikt för de omkringliggande häradena att de få tillräckliga grustag för framtiden, för att kunna underhålla sina vägar. Jag har i min hand uttalanden från vägstyrelserna i Tuhundra och Siende härad. Tuhundra härads vägstyrelse säger, att den fått sig bekant, att Västerås stad ingått till regeringen med anhållan att få tillhandla sig Hesslö kronodomän, och vägstyrelsen uppmanar därför Västmanlands representanter i Riksdagen att medverka till att, i händelse staten försäljer 4 mantal Hesslö i Badelunda socken till Västerås stad, dessförinnan måtte å lämplig plats undantagas och till Tuhundra härad upplåtas minst en hektar i den så kallade Badelundaåsen å Hesslö mark att för framtida behof användas till grustag. I samma riktning går det andra uttalandet från Siende härads vägstyrelse. Den anhåller, att vi ville framhålla häradets stora behof af grus samt söka få försäljningen af nämnda egendom uppskjuten till om möjligt nästa riksdag, så att efter utredning och undersökning, Siende härad kunde vid försäljningen af egendomen få på sig öfverlåtna behöfliga grustag. Således se herrarne, att det icke är ett stundens behof, hvarom här är fråga, utan att det gäller att betrygga de kraf, som i framtiden komma att göra sig gällande. Nu är förhållandet det, att vid Hesslö hafva icke förut varit upplåtna några grustag åt dessa härads vägbyggnadsskyldige; man vet, att där finnas synnerligen stora och rika grustag, men då

Ang. försäljning af förra militiebostället Hesslö. (Forts.)

gruset antagligen ligger djupt under de ofvanpå liggande sandlagren, är det svårt att förvissa sig härom. Därför behöfva häradsborna tid på sig för att verkställa undersökning samt visa, hvarest väggrus finnes, innan de kunna söka förvärfva rättighet till dessa grustag.

Vidare ber jag att få nämna en annan sak. När nya kaserner för Västmanlands regemente skulle byggas invid Västerås, upplät staden ett exercisfält åt regementet. Detta är mycket rymligt och bra, men det lider af den olägenheten att det till stor del ligger på en ganska låg nivå, och vid sådana vårflöden som t. ex. i år är säkerligen en stor del af exercisfältet så pass vått, att jag föreställer mig, att regementet icke kan öfva någon exercis på detsamma. Nu finnes det en äga på ett par, tre kilometers afstånd från kasernområdet mellan Hesslö gård och kasernerna. Där är sandjord med genomsläppande torr botten, och ortens invånare hafva förundrat sig öfver att, då staten, som ägde Hesslö gård, icke vid anläggandet af kasernerna sökte förvärfva detta vackra och välbelägna område till exercisfält, hvilket område skulle ägna sig mycket bättre för detta ändamål än det andra. Därför vill jag påpeka, att det finnes en möjlighet för staten att, innan Hesslö säljes, göra en nöjaktig utredning, om ej mot obetydlig kostnad ett bättre fält skulle kunna vinnas än det nuvarande, hvilket i orten anses icke vara ändamålsenligt.

Vidare vill jag framhålla en annan sak, nämligen att på Hesslö mark skulle säkerligen kunna erhållas ett skjutfält för regementet, bättre än det projekterade. Förhållandet är att detta skjutfält — jag har ej sett det personligen — skall anläggas så att, efter hvad jag hört, man skall skjuta mot Mälarens yta, och där skall uppföras mur och uppställas skärmar, som skola hindra kulorna att gå ut öfver sjön. Hela ortens befolkning är ängslig för att detta icke skall kunna göras så att det blir fullt betryggande mot fara för dem, som färdas i båt i skottlinjen, och jag för min del tror, att fältet icke skall kunna anordnas så att icke olyckshändelser kunna inträffa. Man vet ju, att om man siktar litet för högt, så löpa dessa mauserkulor öfver, och om det finns någon i vägen på tre, fyra kilometers afstånd, så kan han lätt blifva skjuten. Detta skulle ju kunna undvikas, om ett bättre skjutfält kan anordnas, och detta kan göras, om man lägger det så att man har Hesslö sandåsar att skjuta mot.

Det finnes många synpunkter i denna fråga, som borde på nöjaktigt sätt utredas, innan staten säljer Hesslö kronodomän. Därför ber jag att få yrka, att utskottets hemställan måtte af kammaren bifallas.

Herr Fränckel: Då man läser detta betänkande, kan man ej underlåta att lägga märke till, att såväl alla de myndigheter, som yttrat sig i denna fråga, som äfven Kungl. Maj:t behjärtat det ändamål, för hvilket detta köp nu begärts. Det är af denna anledning, som jag för min del ansett mig böra, på grund af den erfarenhet, som jag har om motsvarande förhållanden i Stockholm, yttra några ord i frågan. Den som varit med om alla de svårigheter, som möta för en stad att förvärfva mark-område och vattendrag för sin vattenledning, den bör kunna förstå, att en sådan fråga som den föreliggande är högst viktig för en så pass stor stad som Västerås. Därför har

Ang. försäljning af förra militiebostället Hesslö. (Forts.)

Västerås stad också vid sitt beslut år 1904 om anläggande af vattenledning för staden ansett påbörjandet af denna vattenledning så af behofvet påkalladt, att man, innan man träffade aftal med staten om att förvärfva denna Hesslö gård, började arbetet efter aftal med gårdens arrendator med nedläggande af vattenledningsrör. Jag vet ej huru långt man kommit, men staden kunde väl ej tänka sig annat än att, då frågan blef föremål för Kungl. Maj:ts pröfning, Kungl. Maj:t skulle, såvidt på honom berodde, söka medverka till att den mark, som behöfdes för denna vattenledning och som tillhörde staten, finge af staden förvärfvas. Man har blifvit så mycket mera öfvertygad om önskvärdheten af detta beslut, som, enligt hvad man läser, alla officiella myndigheter, som blifvit tillfrågade, på det varmaste tillstyrkt denna försäljning. Den enda, som ej velat vara med om densamma, är arrendatorn, och däröfver kan man ju ej förvåna sig, men hans röst bör väl dock ej få väga tungt i denna fråga.

Nu har frågan i detta skick kommit till statsutskottet, och huru har statsutskottet behandlat frågan? Ja, majoriteten har ej kunnat anföra andra skäl för sitt afstyrkande af förslaget än att det sagt, att det kan ju komma i fråga att gården kan behöfvas för ett annat statsändamål, och därför afstyrker utskottet försäljningen. Det är ungefär den motiveringen, som åtföljer utskottets förslag. Sedan har här af den förste ärade talaren framhållits, att för statsutskottets inkomstafdelning, som gjort detta afstyrkande och som fått majoriteten inom utskottet med sig, framlagts några skäl, som utskottet ej velat tala om, och dessa skäl voro två: dels ett militärt skäl, nämligen behofvet af utvidgning af Västmanlands regementes öfningsfält, dels ock det skälet att kommunerna i trakten äro i behof af grustag. Båda dessa invändningar hafva besvarats. Hvad det militära skälet beträffar, så må den siste ärade talaren ursäkta mig, att jag fäster mera afseende vid det yttrande, som fälldes från statsrådsbänken, att hemmanet icke behöfves för militära ändamål, än hvad nämnde talare sade, att han för sin del icke är nöjd med det nuvarande öfningsfältet. Hvad sedan beträffar frågan om grustagen, hafva vi äfven fått höra, att olägenheterna i afseende härå kunna öfvervinnas, dels genom den lagstiftning, som redan finnes, och dels genom särskilda villkor, som af Kungl. Maj:t kunna fästas vid försäljningen.

Jag började mitt anförande med att nämna för herrarne hvilka svårigheter, som möta för att förvärfva mark för vattenledningsbehof. Jag tror, att det skulle för dem, som icke lagt märke härtill, vara af intresse att veta hvad Stockholms kommun i detta afseende fått göra, för att förvärfva område för sin vattenledning. När den gamla vattenledningen, hvilken till sina dimensioner väl torde kunna mäta sig med Västerås framtida vattenledning, befanns vara så belägen att man ej kunde vara säker för att vattnet icke skulle förorenas, måste staden förflytta vattenledningen till Bornsjön, och därvid har staden måst köpa mark till ett värde af 1,700,000 kronor för att vattenledningen skall ostörd få verka. Är det då märkvärdigt att Västerås stad, då den behöfver lägga sin vattenledning å denna statens egendom och då staden särskildt förklarar, att den för denna vattenledning icke behöfver mer än 18 à 19 hektar, anser det vara fördelaktigare att förvärfva

Ang. försäljning af förra militiebostället Hesslö. (Forts.)

hela egendomen för att vara säker på att vattnet skall bli fritt från föroreningar? Jag tycker, att det är helt naturligt.

Härtill kommer en annan sida af saken, som jag anser borde beaktas. Västerås stad har behandlat frågan om anskaffande af öfningsfält för Västmanlands regemente på ett mycket välvilligt sätt och kontraktsmässigt förbundit sig att hafva denna vattenledning färdig till viss tid och förse regementet med det vatten, som detsamma behöfver.

Jag kan ej se annat än att de skäl, som anförts af myndigheterna och Kungl. Maj:t, och det viktiga ändamål, som föreligger, borde verka därhän att Riksdagen bifölle Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr statsrådet Tamm: Herr grefve och talman! Jag ber endast att få säga ett par ord i anledning af ett yttrande af den siste ärade talaren. Han framhöll, att sedan fråga blifvit väckt om tillgodogörande för de kringliggande trakterna af förefintliga grustillgångar, skulle det icke vara något, som hindrade Kungl. Maj:t att taga denna sak under allvarligt öfvervägande. Jag ber att få bekräfta detta och att få erinra herrarne om, att Kungl. Maj:t ju här endast har föreslagit Riksdagen att gifva Kungl. Maj:t fria händer att försälja denna egendom. Om Riksdagen lämnar Kungl. Maj:t ett sådant medgifvande, skall det naturligtvis vara för Kungl. Maj:t af synnerlig vikt att, på grund af hvad här framhållits rörande grustäkten, taga denna fråga under allvarlig pröfning.

Herr Pettersson, Fredrik Emil: Det är, såsom af den förste talaren liksom äfven från statsrådsbänken blifvit nämndt, nästan en regel, med högst få undantag, att de förslag till jordafsöndring och försäljning, som Kungl. Maj:t förelägger Riksdagen, blifva af Riksdagen antagna. Det är dock utskottets skyldighet att pröfva dem och att, när sådana skäl förekomma, som göra att utskottet icke kan tillstyrka dem, för Riksdagen angifva de förhållanden, på grund af hvilka de ifrågasatta försäljningarna icke kunnat vinna utskottets gillande.

Jag ber att få framhålla, att i det föreliggande utlåtandet ligger icke något verkligt afslag, utan endast ett uppskof. Ty hvad man än må säga om motiveringen, finnes där väl ändå ett ord, som vinner bifall hos den förste talaren, nämligen då det heter, att Riksdagen icke *för närvarande* bör bifalla detta förslag. Det finnes i motiveringen; det var tal om att det skulle införas i klämmen, men detta ansågs öfverflödigt.

Nu ber jag att få säga att då till afdelningen inkommit en hel del nya upplysningar i ärendet; då en anhållan inkommit från en vägstyrelse, att detta köp icke måtte komma till stånd, på det att vägstyrelsen skulle få tillfälle att tillösa sig ungefär en hektar grusmark; då vidare till afdelningen inkommit en skrifvelse från en ledamot af Andra Kammaren, hvari han fäster uppmärksamheten på den sidan af saken, att äganderätten till den del af Hesslö mark, som ligger mellan Hesslö och Hamra, ännu icke vore klar, så utgjorde detta ett skäl för utskottet att ställa sig tveksamt. Då undrade man: kan ett uppskof

för Västerås stad medföra någon som helst våda? Om det vore en enskild ägare, som innehade denna mark, så kunde det ju innebära en fara, men för visso icke, när staten är ägare. Västerås stad har redan, såsom här blifvit nämndt, med arrendatorn uppgjort ett kontrakt. Staden har lagt ner sina vattenledningsrör, byggt upp hus för vattenledningen och håller nu på, enligt hvad man sagt mig, med att insätta maskiner. Kontraktet med den nuvarande arrendatorn utgår icke förrän 1923, och alltså har staden en ganska lång tid på sig för att ordna denna sak med staten.

Ang. försäljning af förra militiebostället Hesslö. (Forts.)

Hvad här blifvit sagdt därom, att regementet möjligen skulle behöfva denna mark, har redan blifvit besvaradt, men besvaradt på ett sådant sätt, att man kan däraf hafva anledning att tro, att regementet kan behöfva utvidga sig på annat håll, och jag vågar vidhålla, att det för staten skulle vara en stor fördel att hafva mark att byta med, ty skall staten köpa mark, så vet man hvad staten får betala.

Det har sagts såsom ett skäl för försäljningen, att då Västerås stad har iklädt sig så stora förpliktelser för att få ett regemente, borde staden på detta sätt erhålla godtgörelse. Jag delar lifligt den uppfattningen, att ofta nog af samhällena utkräfvas allt för betydliga uppoffringar, för att de skola få den kanske ganska tvifvelaktiga förmånen att blifva garnisonsplatser, men jag ser i detta fall icke något skäl att gifva Västerås stad en *cadeau* i form af 4 mantal mark såsom ersättning för hvad staden här uppoffrat, och detta har staden icke heller tänkt sig.

Det yttrades nyss från statsrådsbänken, att om Riksdagen går in på denna försäljning, kan Kungl. Maj:t mycket väl sedermera träffa aftal om att de väghållningsskyldiga skola blifva tillgodosedda på det sätt, att de komma i tillfälle att köpa den mark, som behöfs för grustäkt. Ja, det är mycket möjligt, men jag vågar påstå, att hela den kungl. propositionen upptager icke något annat än en försäljning till Västerås stad af hela detta område, det är *denna* framställning som nu skall besvaras och icke den kringliggande landsbygdens uppskofsbegäran för att få sina intressen tillgodosedda. Det synes emellertid vara skäl att äfven taga detta i öfvervägande, och då icke den ringaste risk är förenad med ett uppskof, så ber jag för min del att få yrka bifall till utskottets förslag.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: De skäl mot ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition, som blifvit anförda i militäriskt hänseende och beträffande förhållandet till Västerås stad, i afseende å grustäkt o. s. v., synas mig hafva blifvit ganska väl vederlagda både af reservanterna i utskottet och från statsrådsbänken, men jag ber att få till dessa skäl lägga ännu ett, som synes mig ganska kraftigt tala för ett bifall till propositionen, nämligen förhållandet med åbyggnaderna på Hesslö egendom.

Saken är den, att om man undantager boningshuset, så äro alla öfriga hus alldeles för små och därjämte förfallna. Nu har domänstyrelsen inga penningar för att därmed ombygga gårdarna på kronans domäner, utan det enda sätt, som 1882 års grunder anvisa för att få dessa hus ombyggda, är att arrendatorn själf får bygga och sedan er-

Ang. försäljning af förra militiebostället Hesslö. (Forts.)

håller afdrag på arrendet. Vid af- och tillträdessynen å Hesslö egendom år 1903 uppgjorde synemännen ett förslag till nybyggnad. Det uppgick till omkring 26,000 kronor, och af detta belopp skulle staten genom afdrag på arrendet få betala omkring 18,000 kronor, under det att resten utgjorde den i arrendekontraktet fastställda byggnadssumman. Men nu säger arrendatorn: jag har inga medel, jag kan icke bygga. Dessa förslag till nybyggnader, som synemännen uppgjort, upptogo för öfrigt blott det allra nödvändigaste. Det återstår mycket mera, som behöfver byggas. När så är förhållandet — lyckligtvis är detta endast ett tråkigt undantagsfall — att arrendatorn icke bygger, så blir följden den, att, så vida egendomen skall stanna kvar i statens hand, dessa dåliga hus få stå där till ganska stor skam för jordägaren. Detta är en tråkig omständighet, och därför synes det mig, att när nu ett förslag föreligger att på ett lämpligt sätt få sälja denna egendom, det af mig påpekade förhållandet bör tala för ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Jag kan heller icke finna något skäl för det uppskof, som äfven jag anser ligga i utskottets förslag.

Jag yrkar således bifall till propositionen.

Herr Wijk, Ivar: Det är väl egentligen icke fråga om, huruvida man skall sälja hela gården eller om man skall sälja 18 eller 19 hektar. Jag skulle i detta afseende kunna instämma med den föregående talaren, att om man skall sälja något, så är det bäst att sälja hela domänen. Men antag nu, att Riksdagen godkänner Kungl. Maj:ts förslag; då skall gården säljas efter expropriation, och då lär väl regeringen icke kunna undantaga någon del af domänen för att tillfredsställa vägstyrelsernas önskningar.

Jag kan icke finna annat, än att alla skäl tala för att uppskjuta frågan till nästa år. Det är ingen inom utskottet, som velat sätta i fråga att neka staden att få vatten, utan det är blott fråga om ett uppskof, för att bygden där omkring skall få tillfälle att erhålla grus. Det är visserligen sant, att grus antagligen kan erhållas äfven sedermera, men man vet icke hvilket pris Västerås stad kommer att betinga sig härför. Nu kunna ju de väghållningsskyldige få sitt grus för ingenting, om bestämmelser härom vidtagas, innan försäljning sker.

Det är på dessa skäl, som jag för min del vidhåller att få yrka afslag på Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Swartz: Det är två skäl, som blifvit anförda för att man icke nu skulle afgöra denna fråga i öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag. Alla hafva nämligen förklarat sig vara med om själfva saken, ehuru somliga ansett, att den ifrågasatta försäljningen icke nu borde ske. För denna sistnämnda ståndpunkt hafva, som sagdt, anförts två argument, nämligen dels att det vore nödvändigt att från försäljningen undantaga ett grustag och dels att man möjligen i framtiden kunde behöfva denna jord som bytesmedel, om fråga skulle uppstå angående en eventuell utvidgning af exercisfältet i Västerås.

Hvad det första argumentet beträffar, vill det synas mig, som om den nyss från regeringsbänken gjorda förklaringen borde vara tillfredsställande för alla dem, som önska — som det synes med fog — att ett

grustag måtte undantagas för vägstyrelsens räkning. Här har visserligen af den siste talaren anförts, att då egendomen skulle förvärfvas genom expropriation, ett sådant undantag icke skulle vara möjligt. Det förhåller sig väl emellertid icke precis på det sättet. Det är nämligen icke föreslaget, att egendomen skall förvärfvas genom expropriation, utan att egendomen skall försäljas mot en köpeskilling, som bestämmes på samma sätt, som stadgas i fråga om exproprierad jord. Det är således icke fråga om en expropriation, utan om en öfverlåtelse på samma grunder med afseende å fastighetens värde, som vid expropriation. Att vid sådant förhållande ett undantag kan ske af den del af egendomen, som kan vara nödvändig för annat ändamål, synes mig vara alldeles självklart. Efter den förklaring, som från statsrådsbänken gifvits, kommer tydligen också ett sådant undantag att göras.

Ang. försäljning af förra militiebostället Hesslö. (Forts.)

Hvad det andra argumentet beträffar, vill jag säga, att det ganska mycket förvånar mig, att från denna plats hafva hört ett sådant uttalande som det, att man skulle behålla ifrågavarande mark för att hafva densamma såsom ett bytesmedel mot den mark, som möjligen kunde behöfvas för utvidgning utaf det redan befintliga exercisfältet i Västerås. Hvad betyder detta? Jo, det betyder tydligen det, att staden, som efter de upplysningar, jag fått, icke för närvarande är ägare af den mark, som anses vara lämplig för en eventuell utvidgning af exercisfältet, skulle förvärfva denna mark och så få i byte Hesslö mot det att staden lämnade den förvärfvade marken till kronan. Det vill med andra ord säga, att sedan staden fullgjort alla de förpliktelser, som från kronans sida uppställts för att Västmanlands regemente skulle förläggas till Västerås, sedan staden upplåtit hela det område, som erfordras för regementets förläggning både i fråga om kaserner och exercisfält, och sedan staden från kronans representant fått svart på hvitt på, att staden fullgjort allt hvad densamma åligger, skulle man fordra, att äfven kostnaden för en eventuell utvidgning, som i framtiden kunde erfordras, skulle af staden bekostas. Eljest finnes det ingen mening i yttrandet, att man skall behålla denna jord såsom ett bytesmedel. Det skulle således vara staden, som skulle betala fiolerna för en utvidgning af exercisfältet, och detta sedan staden fullgjort alla de villkor, som i aftal mellan kronan och staden blifvit stipulerade.

Man kan omöjligen, som en talare nyss i en replik yttrade, påstå, att kronan skulle göra någon cadeau åt staden, därest man ginge in på Kungl. Maj:ts proposition. Med skänk menar man, att man får något gratis. Det är då något underligt att säga, att man får en sak gratis, när man skall betala efter samma värdering, som sker vid expropriation. Jag kan således icke finna annat än att staden får betala för det område, den skulle få och som den så väl behöfver för att trygga det ordentliga fungerandet af ifrågavarande vattenledning och det viktiga samhällsändamål, som därigenom skulle fyllas.

Då jag icke han finna annat än att de skäl, som äro anförda för ett uppskof, blifvit — äfven om man kunnat hysa tvifvel i början af detta sammanträde — under diskussionen till fullo vederlagda, ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Pettersson, Fredrik Emil: Mot den siste ärade talaren

Ang. försäljning af förra militiebostället i Hesslö. (Forts.)

ber jag att få säga, att jag alls icke vet, åt hvilket håll regementet en gång kommer att utvidgas, alltså icke hvem som äger den i sådant fall erforderliga marken, vare sig nu det är staden eller någon enskild. Således är det icke riktadt mot staden Västerås, då jag säger, att det alltid är förmånligt för staten att hafva mark att byta med. Staten kan ju göra ett byte med någon enskild innehafvare af mark, så att denne får en del af denna egendom eller hela egendomen i stället för den mark, som staten behöfver för regementets mötesplats.

Vidare ber jag att få säga, att Västerås stads anhållan från början icke var att få 4 mantal, utan endast att få 19 hektar för sin vattenledning. Sedan kom man emellertid att tänka på, att det var förmånligare — för att hindra andra verk att uppstå i närheten af vattenledningen — att kunna komma åt hela domänen. Detta må vara staden väl undt, men frågan bör då vara bättre utredd, än hvad den nu är. Det är detta jag velat framhålla.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Pettersson, Fredrik Emil,* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 102, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och bifalles Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 40.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 28 sistlidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 103, i anledning af väckt motion om afskrifning af återstående köpeskillingen för hemman och lägenheter, som få till skatte lösas, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 27 och 28 nästlidne april bordlagda utlåtande n:o 46, i anledning af väckta motioner angående dels revision af konkurslagen m. m., dels ock tillägg till 73 § i samma lag, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om utfärdande af en allmän polisförfattning för rikets städer m. m.

Föredrogs å nyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 27 och 28 sistlidne månad bordlagda utlåtande n:o 7, i anledning af Andra Kammarens beslut i fråga om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående en allmän polisförfattning för rikets städer och därmed jämförliga orter.

Enligt utskottet tillhandakommet protokollsutdrag hade Andra Kammaren bifallit dess tillfälliga utskotts i utlåtande n:o 12 gjorda hemställan, att nämnda kammare med anledning af ett utaf herr *Gustaf W. Roos* i motion n:o 119 inom kammaren därom väckt förslag, ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville på de grunder, utskottet angifvit, låta utarbeta en allmän polisförfattning för rikets städer och därmed jämförliga orter.

I nu föredragna utlåtande hade Första Kammarens tillfälliga utskott hemställt, att Första Kammaren ville biträda Andra Kammarens ifrågavarande beslut.

Herr Rettig: Den här föreliggande frågan har varit före under de två föregående åren och har nu återkommit i ungefär samma skick. Det förvånar mig, att den ärade motionären, när han sett frågans gång, icke framkommit med en motion mera fullständig och mera tydlig i fråga om hvad han velat eller således i fråga om hurudan den polisförfattning skall vara, som skall tillämpas öfver hela riket. Ty som frågan nu föreligger, står den på samma sätt som förra året, och jag har för min del icke ändrat åsikt sedan dess. Jag anser nämligen, att det nära på är en omöjlighet att antaga en polisförfattning, som skulle gälla både för stora städer som Stockholm och för små städer med en eller två poliser. Dessa sistnämnda hafva nämligen alldeles olika uppgifter på olika ställen. En polisförfattning, som skall gälla Stockholm och Göteborg, måste vara af helt annan beskaffenhet än en polisförfattning, som skall tillämpas för Trosa och Hedemora. I många af dessa småstäder äro nämligen visserligen poliser engagerade, men måste för att existera hafva flera andra uppdrag vid sidan häraf, såsom att vara brandvakter och vaktmästare. För både stora och små städer gäller dessutom, att om man skall börja reglera, det finnes många andra inrättningar, som lika väl behöfva reglementen som poliskåren, såsom t. ex. brandkåren och arbetarne inom kommunerna. Jag tycker för min del, att, då de olika samhällena få betala polisen, de äfven kunna få själfva uppgöra reglementen efter de förhållanden, som äro rådande å dessa orter. Jag ville blott uttala, att jag icke ändrat åsikt och ber därför att få yrka afslag.

Om utfärdande af en allmän polisförfattning för rikets städer m. m (Forts.)

Friherre Tamm: Jag skall bedja att till en början få påminna kammaren om, huru denna fråga låg förlidet år. Det tillfälliga utskott, som då handlade saken, hemställde, att kammaren måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes föreskrifva, att för hvarje ort, där polis vore anställd, skulle finnas ett i vederbörlig ordning fastställdt reglemente — således en hemställan något olika den, som nu föreligger. Jag hade vid behandlingen af denna fråga förra året en kontrovers med den föregående talaren, som icke heller då ville vara med om någon skrifvelse. Jag måste därför nu till något skärskådande upptaga hans yrkande om afslag. Talaren menade, att ärendet nu skulle föreligga i samma skick som förra året. Så är emellertid icke förhållandet. Utom nämnda förändring i klämmen är nämligen den motivering, som såväl Andra Kammarens tillfälliga utskott som Första Kammarens tillfälliga utskott i år användt, väsentligen olika mot den, som förut begagnats.

I motiveringen för i år erkännes, att rättigheten att entlediga olämpliga polismän nödvändigtvis skall förbehållas den öfverordnade myndigheten, men detta erkändes icke förra året. Vidare har det, visserligen något i förbigående, skulle jag kunna säga, nu i motiveringen talats om den lydnadsplikt, som skall åligga hvar och en polisman i förhållande till öfverordnad. Detta har enligt min uppfattning emellertid icke blifvit tillräckligt starkt framhållet, utan borde vara mera accentueradt. Jag vill uttala den förhoppningen, att ifall Riksdagen nu aflåter denna skrifvelse, man vid utarbetandet af denna för hela riket gemensamt gällande polisförfattning också måtte besinna, att denna lydnadsplikt är alldeles nödvändig att skarpt inskärpa. Om det nämligen skulle inträffa i något fall, att ett polisbefäl anbefallde en åtgärds verkställande genom konstaplar och någon af dessa skulle hitta på att säga: Jag anser icke detta vara rätt, jag gör icke detta, så skulle något sådant naturligtvis kunna föranleda ganska stora vådor, när det är fråga om våld, om ogärningar, om misshandel o. s. v. Det är således alldeles nödvändigt, att denna lydnadsplikt alldeles bestämdt fastslås. Jag skulle nästan vilja kalla det ett oskick, att det för närvarande finnes många platser, där något reglemente för polisen icke finnes. Ett sådant är emellertid alldeles nödvändigt, och jag tror icke, att det är lämpligt att såsom den föregående talaren anförde öfverlåta åt hvarje kommun att själf stifta lagar i sådant hänseende. Någon enhet måste finnas, så att icke det, som förbjudes på ett håll, blir tillåtet på ett annat.

Man har heller icke tillräckligt vid denna frågas behandling observerat, att polisen är till för allmänheten. Isynnerhet var det alldeles påtagligt, att i de första motioner, som för några år sedan framkommo, man ansåg, att polistjänsterna vore till för polistjänstemännens skull. Det är emellertid naturligtvis till allmänhetens betryggande, allmänhetens trefnad och välfärd, som polisinstitutionen är inrättad. Därför måste också polismännen ställa sig till efterrättelse hvad som för allmänhetens bästa är nödvändigt, och det är framför allt en stark disciplin. Ty denna mycket omtalade humanisering af krigslagarna och humanisering af polisföreskrifterna betyder egentligen borttagande af disciplinen, och det vill jag på inga villkor vara med

om. Men samma allmänhet, till hvars förmån polisinstitutionen är bildad, har efter min uppfattning en annan skyldighet, nämligen att mera vårda sig om framgången af hvad polismyndigheterna hafva att uträtta. Det är lyckligtvis mera sällsynt nu, att allmänheten tager parti emot polisen och för den, som är på väg att anhållas, men det är icke alls ovanligt, att allmänhetens sympatier ligga på den anhållnes sida, och jag förmodar, att det kommer sig däraf, att denne anses vara den svagare parten. Det är icke heller ovanligt, att man inom beslutande församlingar, när det är fråga om polisstatens fastställande, får höra sådana anmärkningar om polisen, som efter min uppfattning äro obefogade. Jag har också ibland kunnat konstatera, att dessa anmärkningar i de flesta fall framkommit från personer, som vid något föregående tillfälle hafva varit generade af att polisen lagt sig i deras åtgöranden.

Om utfärdande af en allmän polisförfattning för rikets städer m. m. (Forts.)

Med den ändring i motiveringen, med den ändring i yrkandet, som nu blifvit framställd, synes det mig icke vara någon fara att biträda hvad utskottet föreslagit, hvarför jag yrkar bifall till dess hemställan.

Herr Hedborg: Den förste ärade talaren yttrade, att det skulle vara omöjligt att uti en gemensam polisförfattning införa samma bestämmelser uti nu ifrågavarande afseende för de olika städerna i riket. Det är emellertid icke utskottets mening, att samma bestämmelser i alla afseenden skulle gälla för de olika städerna, utan endast att i författningen skulle införas *några* allmänna stadganden, som skulle kunna gälla för alla städer och därmed jämförliga orter. Men såvidt det därjämte behöfs bestämmelser för de olika orterna, beroende på särskilda ortförhållanden, är det meningen, att myndigheterna på stället därom skola bestämma.

Då jag begärde ordet, gjorde jag det i egenskap af ledamot af det utskott, som behandlat denna fråga. Nu har den föregående högt ärade talaren yttrat sig om polisens uppgift i allmänhet, hvarför jag icke närmare behöfver ingå härpå. Att det icke är omöjligt att stifta en sådan allmän polisförfattning, framgår af Frankrikes lagstiftning i sådant afseende. Andra Kammarens tillfälliga utskott har påpekat, att någon sådan allmän polisförfattning icke finnes i Norge, Danmark eller Tyskland. I Frankrike finnes emellertid såväl en gemensam lag angående police municipale som en lag angående police rurale. Vi hafva som bekant redan en lag angående fjärdingsmannabestyret, som ungefär motsvarar den senare lagen. Den lag däremot, som vi här vilja få till stånd, skulle motsvara lagen angående police municipale. I denna sistnämnda lag bestämmas vissa allmänna grundsatser angående polisväsendets ordnande i städerna, såsom att de lokala myndigheterna skola utfärda polisreglementen för städerna, att poliserna skola utnämnas af märerna, och vidare för hvilken tid en mär har rätt att suspendera polismän. Sedan får hvarje stad eller municipalsamhälle rätt att göra upp reglemente angående polisens aflöning, pension o. s. v., och har staden ett större antal invånare än 40,000, skall le conseil municipal höras angående besluten och republikens president utfärda dekret angående polisväsendet. Således afser den polisförfattning, vi här skulle antaga, ungefär detsamma som ifrågavarande för-

Om utfärdande af en allmän polisförfattning för rikets städer m. m.

(Forts.)

fattning i Frankrike, nämligen att inom en viss ram upptaga sådana bestämmelser, som kunna vara gemensamma för hela riket.

Jag ber, herr grefve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 97, till Konungen, med begäran om framläggande af förslag till lag om dödande af bortkomna handlingar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den under sammanträdet aflämnade kungl. propositionen.

Herr *Åkerberg* afgaf en af honom m. fl. undertecknad motion, n:o 43, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till lag om rikets flagga.

Denna motion hänvisades till lagutskottet.

Interpellation i fråga om undanröjande af hinder för vetenskaplig ornitologisk forskning i Sverige.

Herr Tamm, Hugo, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr grefve och talman! Jag har erhållit tillåtelse att få till chefen för jordbruksdepartementet framställa en interpellation. Den är icke af någon djupt upprörande art, men den har ett stort intresse för en af våra naturvetenskaper, och jag har blifvit från flera håll uppmanad att söka få den fråga, som jag kommer att göra, besvarad af herr statsrådet.

I nådig kungörelse af den 17 mars 1905 har Kungl. Maj:t funnit godt utfärda åtskilliga bestämmelser till skydd för en del fåglar, hvilka kallas för jordbruket nyttiga. Ehuru dessa bestämmelser endast en kort tid varit gällande, ha de dock redan i många fall visat sig synnerligen olämpliga, under det man torde vara berättigad att draga i tvifvelsmål, huruvida de annat än i undantagsfall kunna motsvara sitt ändamål att tjäna för landtbruket nyttiga fåglar till skydd. Detta af det enda och enkla skälet, att ingen fråga torde vara mera oafgjord, än hvilka fåglar verkligen äro för människan skadliga eller nyttiga. För att belysa detta påstående ber jag att få citera några punkter ur en liten uppsats af en auktoritet på detta område, nämligen professor Einar Lönnberg, hvilken uppsats återfinnes i kungl. landtbruksakademiens handlingar och tidskrift år 1905, p. 255 ff.

»Den stora allmänheten är ofta böjd för att kategoriskt indela åtminstone alla smärre fåglar i två grupper, »insektätare» och »fröätare». Sedan sättes utan vidare likhetstecken mellan »insektätare» och »nyttiga» och mellan »fröätare» och »skadliga». Sålunda, om man frågar efter hvilka fåglar, som äro nyttiga, så svaras ofta: »dit räknas

fåglar, som äro insektätare, samt de, som äro matnyttiga». »Skadliga» åter kallas »de, som äro fröätare, och de som på ett eller annat sätt förgripa sig på de matnyttiga, jaktbara fåglarna och insektätare, såsom lunda framförallt roffåglar». Det kräfves ej mycket skarpsinne för att finna, att en sådan indelning som denna lider af åtskilliga fel och brister, och det är skäl att något belysa dessa.

Interpellation i fråga om undanröjande af hinder för vetenskaplig ornitologisk forskning i Sverige. (Forts.)

För det första äga begreppen »insektätare» och »fröätare» ej den giltighet och den omfattning, att de kunna sättas emot hvarandra och utesluta hvarandra, ej heller kunna alla fåglar ens tillnärmelsevis fördelas mellan dessa båda grupper. Det är sant, att man kan utleta ett fåtal fåglar, som äro absoluta insektätare, såsom t. ex. svalor och tornsvalor, men en mängd andra äro visserligen öfvervägande insektätare, men hålla desslikes till godo med bär o. s. v. Uteslutande fröätare finnes däremot ej en enda, ty äfven de mest utpräglade i den riktningen mata åtminstone delvis sina ungar med insekter, om tillgång finnes på dylika, och hålla äfven själfva till godo därmed i vissa fall.

Kanske någon nu är färdig att invända: »hur är det med korsnäbbarna? de kläcka ju ut sina ungar så tidigt på året, att tillgång på insekter till deras uppfödande då ej finnes». Det må vara, men trots detta och i trots af att dessa fåglar äro så specialiserade, att den enes näbb kan synas vara enkom tillpassad för att knipa ut fröen ur grankottar och den andres ur tallkottar, så är det dock genom direkt iakttagelse fastställdt, att korsnäbbar frossat på larver, och därtill just på för skogen synnerligen skadliga larver. Ej ens i detta fall alltså håller begreppet »fröätare» streck, och den indelningsprincipen måste därför tas med stor urskillning.

Återvända vi nu till »insektätarne», så inses lätt vid närmare eftertanke, att en fågel ej kan kallas för nyttig bara därför, att den är öfvervägande insektätare. Vi indela ju också insekterna i nyttiga och skadliga, och detta i många fall på grund af erfarenhetskunskap, som är baserad på säkra iakttagelser, som härvidlag med större rätt kunna generaliseras, emedan insekternas biologi för hvar art är mindre skiftande än fåglarnas. Men häraf följer, att, om en insektätande fågel ställer sin diet hufvudsakligen på skadliga insekter, är den nyttig, äter den återigen nyttiga insekter, är den afgjordt skadlig, förtär den insekter, som hvarken äro skadliga etler nyttiga, är dess betydelse af insektätare för oss alldeles indifferent, men äter den slutligen både nyttiga och skadliga insekter, ja, då är det ej lätt att afgöra, till hvilken kategori den hör. Detta sistnämnda torde vara det vanligaste. Det torde häraf framgå, med hvilka svårigheter det är förbundet (för att ej säga omöjligt) att med vår kunskaps nuvarande ståndpunkt uttala ett berättigadt eller rättvist omdöme om en insektätande fågels betydelse i den ena eller andra riktningen. För att belysa detta, låt oss anföra några exempel. Om en fågel äter ett antal skadliga insektlarver, så har den otvifvelaktigt därmed gjort en viss nytta, men skulle bland dessa ha funnits några, som vore inficierade med larver till parasitiska steklar eller flugor, ja, då är nyttan borteliminerad, ty om de parasitiska larverna fått utveckla sig i fred, skulle de nästa år ha gjort mera afbräck på den skadliga insektarten, än fågeln gjort genom

Interpellation i fråga om undanröjande af hinder för vetenskaplig ornitologisk forskning i Sverige. (Forts.)

att förtära några larver af densamma. Eller om vi välja ett annat exempel. Om en flugsnappare eller en annan dylik fågel skulle ta några parasitsteklar eller parasitflugor, göra de sannolikt afsevärd skada, emedan dessa nämnda parasitiska insekter just hålla en del skadeinsekter i schack. Äfvenledes kunna fåglar göra en viss skada genom att förtära rofinsekter, hvilka i sin tur lefva af skadeinsekter.

§ 2 af nämnda kungörelse har följande lydelse:

»Mom. 1. Det är förbjudet att under tiden från och med den 1 mars till och med den 15 september fånga eller döda någon af de i 1 § angifna fåglar äfvensom att till salu utbjuda, köpa, emottaga, från ort till annan forsla eller till riket införa dylika fåglar.

Mom. 2. Det är alla tider af året förbjudet att taga eller förstöra dylika fåglars ägg eller bon äfvensom att till salu utbjuda, köpa, emottaga, från ort till annan forsla eller till riket införa deras ägg eller bon.

Mom. 3. Det är förbjudet att för fångst af dylika fåglar använda snaror, burar, nät, fällor, limspön och hvarje annat medel, som syftar till att underlätta deras fångande eller dödande i stor mängd».

Genom detta stadgande har sålunda i själfva verket omöjliggjorts det studium, på hvars resultat kungörelsen borde grunda sig, studiet af fåglarnas födoämnen, som ej kan bedrifvas annat än genom fåglarnas dödande och undersökning af tarminnehållet. Med andra ord, skall stadgan fortfarande upprätthållas, lärer det aldrig enligt strängt vetenskaplig metod kunna afgöras, hvilka fågelarter som äro nyttiga eller skadliga.

Naturligtvis stäcker den på ett betänkligt sätt det intresse för denna naturvetenskapliga disciplin, som så ofta förefinnes hos den studerande ungdomen, och jag kan ej värja mig för den farhågan, att mången yngling med goda ansatser för naturvetenskaplig forskning, härigenom kan bringas in på andra studieriktningar. Sålunda har på detta sätt den ornitologiska forskningen i vårt land såväl medelbart som omedelbart i afsevärd grad kringskurits, hvilket ännu tydligare framgår däraf, att framställningar från framstående målsmän för denna vetenskap att utan afseende på denna kungörelse få idka fågelfångst och fågeljakt endast inom mycket snäfva gränser bifallits; så har visserligen intendenten för riksmuseums vertebratafdelning erhållit ett sådant medgifvande, men samtidigt har detta vägrats konservatorn vid samma afdelning; andra exempel att förtiga.

Till hvilka besynnerliga konsekvenser kungörelsens påbud kunna leda, är det ej svårt att uppvisa. Då det alla tider af året är förbjudet att taga dylika fåglars bon, innebär detta omöjlighet att med ett museums samlingar införlifva till och med vintertiden funna öfvergifna bon af sådana fågelarter, hvilka ej återuppsöka sina gamla nästen, t. ex. säfsångaren, af huru stort vetenskapligt intresse detta än kan vara. Då vidare det är förbjudet att mottaga, inom riket forsla eller till riket införa dylika fåglar, deras ägg och bon, medför detta ett fullständigt hinder för nyanskaffningar af dessa naturalier såväl för våra talrika muséer som för våra ännu talrikare studiesamlingar vid de mindre läroverken. Att kungörelsen för vetenskapligt

ornitologisk forskning verkar synnerligen hämmande, synes mig sålunda ovedersägligt.

Interpellation i fråga om undanröjande af hinder för vetenskaplig ornitologisk forskning i Sverige. (Forts.)

Nu har kungl. vetenskapsakademiens naturskyddskommitté ingått med en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om omarbetande af nu gällande jaktstadgar och jaktlagar, och i ett denna skrifvelse bifogadt utlåtande af professorerna Gustaf Retzius och Einar Lönnberg har på ett väl motiveradt sätt framhållits möjligheten af att vissa djurarter kunna effektivt skyddas, utan att den naturvetenskapliga forskningen därigenom lider något afbräck, och detta på så sätt, att åtgärder vidtagas för nytt utarbetande af jaktstadgar och jaktlagar i syfte att göra dessa mera omfattande och verksamma till skyddandet och bevararandet af vårt inhemska djurlif. Detta synes äfven mig möjligt.

Fördenskull och på grund af hvad jag för öfrigt anfört, anhåller jag att få till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framställa följande fråga:

Ämnar herr statsrådet vidtaga några åtgärder, för att de hinder, som på grund af den kungl. kungörelsen af den 17 mars 1905 resa sig för vetenskaplig ornitologisk forkning i vårt land, undanröjas?

Herr statsrådet Tamm: I anledning af den fråga, som nu med herr talmannens tillåtelse riktats till mig, ber jag först att få med ett par ord redogöra för den ifrågavarande kungl. kungörelsens förhistoria.

I juni 1895 samlades i Paris en internationell kommission för åstadkommande af gemensamma bestämmelser för skyddande af för landtbruket nyttiga fåglar. På inbjudan deltog Sverige genom ombud i denna kommission; öfriga i kommissionen representerade länder voro: Tyskland, Österrike-Ungern, Storbritannien, Belgien, Frankrike, Holland, Italien, Schweiz, Spanien, Portugal, Grekland, Ryssland, Monaco, Luxemburg och Norge. Ombuden antogo förslag till konvention i ämnet, hvilket därefter hänsköts till pröfning af de särskilda ländernas regeringar. Förslaget undergick sedermera, med anledning af erinringar från vissa regeringars sida, några förändringar, bland annat den, att ett i förslaget (artikel 5) ursprungligen upptaget förbud att under tiden från den 1 mars till den 15 september hvarje år fånga eller döda fåglar af hvilket slag som helst inskränktes att gälla vissa uppräknade fågelarter.

Öfver förslaget inhämtades yttranden af domänstyrelsen, som i ärendet hörde vetenskapsakademien, äfvensom af generaltullstyrelsen. Domänstyrelsen ansåg, att det vore af stor betydelse för såväl jordbruket och skogshushållningen som äfven trädgårdsskötseln att söka förebygga den gradvisa minskningen i småfåglarnes förekomst inom landet, och att det vore med Sveriges fördel öfverensstämmande att biträda den föreslagna internationella öfverenskommelsen. Äfven vetenskapsakademien förordade konventionens antagande. Generaltullstyrelsen yttrade sig från tullteknisk synpunkt.

Förslaget till konvention godkändes (med undantag i visst afseende) för Sveriges del den 12 november 1897 och den 17 augusti 1898 samt undertecknades för Sveriges vidkommande den 19 mars 1902, hvarefter ratifikation ägde rum den 6 december 1905.

Professor Einar Lönnberg — samme person, hvars yttrande inter-

Interpellation i fråga om undanröjande af hinder för vetenskaplig ornitologisk forskning i Sverige. (Forts.)

pellanten nyss citerat — verkställde granskning af förteckningen å de fågelarter, som konventionen afser att skydda, och lämnade därvid densamma utan egentlig anmärkning, hvarefter den 17 mars 1905 kungörelse utfärdades i ämnet för att den därpå följande 11 september träda i kraft.

Nu är jag så långt ifrån att vilja förneka, vare sig att den i kungörelsen intagna förteckningen öfver fåglar är i behof af revision eller att själfva kungörelsen lägger vissa hinder i vägen för den ornitologiska forskningens bedrifvande, om den utan eftergifter tillämpas, att det tvärtom redan förut varit min afsikt att i detta afseende vidtaga åtgärder. Men innan jag går in på frågan, huru dessa böra inriktas, ber jag emellertid få meddela, att Kungl. Maj:t upprepade gånger funnit sig föranlåten att bevilja dispenser från kungörelsens bestämmelser. Redan så tidigt som den 29 september förra året — således under min företrädare — erhöll intendenten vid Göteborgs museums zoologiska afdelning L. A. Jägerschiöld rättighet att, så länge han innehade denna befattning, oberoende af kungörelsen fälla och för vetenskapligt ändamål tillvarataga fåglar. Härigenom har Kungl. Maj:t fastslagit den principen, att dispensen skulle vara rent personlig, och har jag vid sedermera af mig tillstyrkta dylika ansett mig sakna anledning att frångå denna princip, detta dock uteslutande beroende på att jag ansett det mindre lämpligt att utan föregående grundlig utredning, endast på grund af personlig uppfattning, föreslå ändring i så nyss utfärdade, för flera länder lika lydande bestämmelser.

Då jag nu emellertid finner, att min åsikt om lämpligaste sättet att skydda våra nyttiga småfåglar omfattas af den ärade interpellanten och tillika med honom af de framstående vetenskapliga auktoriteter, till hvilkas yttranden han hänvisar, så tvekar jag icke att framhålla, att jag anser:

1:o) att det alltmera framträdande och i allt vidare kretsar sig spridande intresset för naturens studium är en af de bästa förutsättningarna mot just denna naturs våldförande i nu ifrågavarande afseende;

2:o) att detta studium, som genom läroverksreformen fått sig ett vidare rum tillmätt i läroplanen, och hvaråt äfven folkskolan ägnar allt lifligare intresse, bör af det allmänna på allt sätt uppmuntras, och detta icke blott för de redan erkända märkesmännen, utan äfven i afseende på de gryende anlagen; och att således

3:o) det torde böra tillses, att den kungl. kungörelsen af den 17 mars 1905 i de afseenden, den lägger hinder i vägen för den ornitologiska forskningens bedrifvande, undergår en erforderlig revision eller ersättes med andra bestämmelser.

I närmaste samband härmed stå emellertid de sedan länge uttalade och för hvarje dag med allt större styrka framträdande önskningarna om verksamt skydd för hela vår vilda fauna, och är det min förhoppning att i den närmaste framtiden få för Kungl. Maj:t föreslå en allsidig utredning i och för omarbetning af nu gällande jaktstadgar och jaktlag, hvarvid naturligen kommer att inrymmas plats åt stadganden till skydd för de djurarter, hvarom interpellantens fråga nu närmast rört sig, eller de för landtbruket nyttiga fåglarna.

Interpellation i fråga om undanröjande af hinder för vetenskaplig ornitologisk forskning i Sverige. (Forts.)

Herr Tamm, Hugo: Jag ber bara att få tacka för svaret. Jag vet, att det är många af denna vetenskaps idkare, som hafva stort intresse af att få höra, att det verkligen är utsikt, att hvad som nu gäller i detta fall blir ändradt. Jag tror för min del, att ju förr man är i stånd att lösa den vetenskapliga forskningen från de band, som nuvarande stadganden lägga på den, desto tjänligare är det för hela den ornitologiska forskningen. Jag ber särskildt att få tacka för det löfte, som innehölls i herr statsrådets yttrande i afseende å revisionen af jaktlagarna och jaktstadgan.

Anmäldes och bordlades sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden:

n:o 10, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående medling i arbetstvister, dels ock tre med föranledande af propositionen väckta motioner; samt

n:o 11, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förlikningsmän för medling i arbetstvister.

Upplästes följande ingifna läkareintyg:

Att häradshöfding *Arvid Lilliesköld* på grund af hjärtsvaghet och allmän kraftnedsättning är i behof af ledighet tills vidare från riksdagsgöromålen, intygar

Stockholm den 2 maj 1906.

J. G. Edgren,
e. o. prof. i medicin.

Justerades åtta protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de denna dag första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 3,12 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.